

ROZGA

CİNSİYETÇİLİĞE VE İRKÇİLİĞA KARŞI
KÜRT KADIN DERGİSİ

• 8 Mart'ta
neler oldu?

• AYRILMA,
MİRAS,
TAZMİNAT

• Küçük Harem
KUMA

• Siyasallaşan
anneler

• AMED'DEN
SURGUNE

ÇATOM'lar

kime hizmet ediyor

İÇİNDEKİLER

Merhaba	ROZA	1
Rojbos	ROZA	2
Fart kadımlarına batan dilekler	FATMA Kayhan	3
Türk feminizminin çıkmazı	FATMA Kayhan	9
Diyarbakır'dan sürgüne	ZEYNEP Dara	17
Ayrılma miras tazminat	YELDA	22
Siyasallaşan anneler	ZEYNEP Dara	28
Her yüzde yangın	SEVAL Esaslı	32
İrkçilik	FATMA Kayhan	34
Çafom'lar ne istiyor?	Bawer	38
Feodal kafalı	ALİYE Uğur	40
Cinsel şiddet	MELİKE Dara	41
Ben bir kadın	NECLA Akgökçe	43
Kürt kadın ressamı	ZEYNEP Dara	44
Fuad Hacıoğlu	BİRGÜL	51
Her şey	FATE	49

ABONE FORMU

Fatma Kayhan adına:

Türkiye: Vakıflar Bankası, Beyoğlu Şubesi-İstanbul

Hesap No: 0015800263491047

Yıllık abone ücreti: 2.500.000 TL

Yurtdışı: Vakıflar Bankası, Beyoğlu Şubesi-İstanbul

Hesap No: 4026330

Yıllık abone ücreti: 50 DM

AD-SOYAD :

ADRES:

BAŞLANGIÇ TARİHİ:

Bu abone formunu doldurup, banka dekontunuzla birlikte lütfen aşağıdaki adresimize postalayın.Sevgiler...

ROZA

İRKÇILIĞA VE CİNSİYETÇİLİĞE

KARŞI İKİ AYLIK KÜRT KADINDERGİSİ

Sahibi ve Sorumlu Y.İşl.Müd. : FATMA Kayhan

Teknik Sorumlu: NaideBaskı: Diyar Matbaacılık Topkapı/İstanbul

Bu sayıya katkıda bulunanlar; ALİYE UĞUR, BAWER, BİRGÜL, CEMİLE Çakır, FATMA Kayhan, HACER Yıldırım, HATİCE Akdoğan, NECLA Akgökçe, NAİDE, MELİKE Dara, SEVAL Esaslı, YELDA, ZEYNEP Dara

Büro Adresi; Kazım İsmail Gürkan Cad. Hamam Sk. Yavuz Han:2-3/3
Cağaloğlu/İstanbul

MERHABA,

Bu kez de bir ay gecikmeli çıktık. Bu yazı da atlatırsak gelecek sonbaharda daha düzenli çıkabileceğimizi umuyoruz. Mart ayı bizim için her zamanki gibi oldukça dolu geçti. Dünya Kadınlar Günü, Newroz, aynı zamanda ırkçılıkla mücadele günü, Halepçe vahşeti, Gazi olayları ve daha bir çok şey...

İkinci yılımızı da geride bıraktık. 1996 Mart'ında ilk sayımızı çıkartmıştık. Bunda, yüzlerce adı geçen ya da geçmeyen kadının emeği var. Hepsine bu vesileyle tekrar teşekkür etmek istiyoruz. ROZA, gerçekten kollektif çabanın ürünü. Yazı yazarak, satarak, tanıtarak ya da büroya uğrayan kadınların işin bir ucundan tutarak; toplantı organize ederek, çeviri yaparak, haber göndererek v.b. bir çok işine katılarak harcadıkları ortak emeğin, çabanın ürünüdür. Tüm bunlar ve gösterilen ilgiyi gördükçe gerçekten bir ihtiyaca cevap verdiğimizizi düşünüyoruz, bu da daha iyi sayılar çıkarmak için bize güç veriyor.

Bu 8 Mart, Kürt kadınları için öğretici deneylerle dolu geçti. Tüm baskılara rağmen sokakta, alanlarda day-

dık. Gerek İstanbul'da Diyarbakır'da ve daha bir çok Kürt ilinde. 8 Mart Kürt kadınları için daha anlamlı bir mücadele, dayanışma gününe dönüşüyor. Devlet de bunun farkında, alanlara çıkan Kürt kadınlarına cop gösteriyor. Devletle yakın teması olan bazı sivil kurumlar da "Kürt kadınlarını eğitip, Türkçe öğretmek için" seferber oldular. Türkiye Cumhuriyeti'yle yaşıt Türk Kadınlar Birliği bile Muş'ta ilk şubesini törenle açtı. Bu sivil örgütlerden biri olan Anakültür öncülüğünde, "Sevgi Şöleni" nin bu yıl üçüncüsü Dargeçit'te düzenlendi. GAP çerçevesinde kurulan ÇATOM'lardan tutun da çok değişik isimle vali veya kaymakamlığa başlı sosyalyardım vakıfları ve daha bir dolu kadınlara yönelik kurum oluştu. Bunları yakından izlemek ve araştırmak için bölgeden haber ve yorumlara ilerdeki sayılarda daha geniş yer vereceğiz. Bu sayıda ÇATOM'larla ilgili yorum yazıları göreceksiniz.

ROZA çıktığından beri çok az sayıda Türk feminizmini eleştiren yazılara yer verdik. Çünkü, çıkışımızla birlikte kendimizi ifade etmeyi, sorunlarımızı anlatmayı ve bunun üzerinden politika üretmeyi daha anlamlı bulmuştuk. İkinci yılımızı bitirdiğimiz bu günlerde artık, zamanın geldiğini düşünüyoruz. Üstelik sadece Türk feminist hareketiyle ilgili değil, ulusal hareket ve diğer Kürt kadın gruplarıyla da yerinde ve anlamlı eleştiri yazılarına yer vereceğiz. Tüm bunlar, aramızdaki dostane işbirliği-

ni, eylem ortaklığını bozmayacağını, üstelik bizleri geliştireceğini, kendi adımıza politika yapmamızı güçlendireceğini düşünüyoruz. Sadece resmi ideolojiyle hesaplaşmak, devletle aramıza mesafe koymak yetmiyor.

Geçen Nisan ayında Diyarbakır'da idik. Genç ve kendi sorunlarına kafa yoran kadınlar görmek, onlarla tartışmak bizi zenginleştirdi. Diyarbakır Eğitim-Sen yönetim kurul üyesi Nigar Ademyılmaz ve üç arkadaşının sürgününü kınıyoruz.

Kuma meselesi ile ilgili Birgül'ün yazısını ilgi ile okuyacağınızı umuyoruz. Bu konuda ve benzeri tanıklıklara önem verdiğimizizi bir kez daha belirtelim.

Bu sayımıza, Ayşe, Yelda, Hacer ve Naide ile Azadiya Wêlat Gazetesinden Azad'ın (Kürtçe redaksiyon için) gösterdikleri destek için teşekkürler...

Birlikte daha güzel ROZA'larla nice yıllara...

R
O
Z
A

Rojbaş

Ev hejmara me jî mehekê bi derengî derket. Eger em bikaribin vê havinê jî disa xwera bî avêjîn di çilyê paşin de emê bi rêk û pêk weşane xwe bi dîminin. Wekî her carên din meha adarê bo me bi dominin. Wekî her carên din meha adarê bo me disa tijwar derbas bû. Roja jinên cihanê, Newroz, di heman demê de roja têkoşî bi nijadperestîyere, Fermana Halepçe û bûyera Gazîyê. Wekî van gelk tiştên din...

Tevli van yeke me doymîn sala xwe ji qedand. Dî sala 1996'an de di meha Adarê de hejmara meya yekemîn derketi bû. Ji piştî van du hejmarên dawin em li periyoda xwe ya du mehan miqate bûn. di vê xebta tê keda bi sedan jinên ku navê van hatîyê nivîsin û nehatiye nivîsin heye. Ji ber vê yekê em carekî spasyiyên xwe peşkeş wan dikim. Bîrastî jî kowara ROZA berhemke encama xebata kolektîf e. Yen ku get me nasnakin û yên ku li bajarên din dijîn piştî ku ROZA naskirin piştîgirîya

xwe navsêrî kovarê dikin. Bi nivîs nivîsandinê bi firotanê û yên ku kovarê didin nasin, civînên ku jinan li organîze dikin, ev berhema qeda hevpare. Li gorî me ev nişana bersivdayina daxwazane. Ew yek jî hêz dide me ku em hejmarên xwe başî derbixwin.

Li her cihî 8'ê Adarê dibe roja piştîgirîye dewlet jî ji rê haydara. Lawra darên xwê li jinên kurd yên ku derkekovine qadan radike Hin saziyên ku ji nêzik ve têkildarî dewlere me ji bo ku jinên Kurd perwerde bikin yanî hinî zimanê tirkî bikin robûne piya, komelya yekîtiya jinên Tirk yen bi komara Tirk e bi çalakiye û şubeya xwe ya yekemin li Muş ê vekin. Yî vê hejmara me de li ser ÇATOM ê gelek nivîsên me hene.

Ji ber nebûna derketan me gelek nivîs ne weşandin. Ji hinka ku ROZA der dikeve mehê caran femînîstên Tirk rexwnekir Bêhtir, meli ser pirsgrêkên xwe polîtîkayek afirûn da. Emê xwe dagirtin ê di em gihîştin

wê baweriyê ku dema wê yekê hat ku em li ser bisekinin. Ji vir emê nivîsên rexwneyî ji weşinîn. Em diwê baweriyê diki ku, ji ideolojiyê resmî hesab sitendin ne besê.

Endamê rêveberiya Eğitim-Sen'a Amedê Nigar Ademyılmaz û sisê hevalên wê hatin sirgun kirin. Em gekê şermezandikin.

Gelêk spasî ji Ayşe, Yelda, Hacer, Nahide û xwebatkarê ji Azadiya Welatê kêk Azad...

Bi hev re ji bo ROZA'yên hin baştir ji bo salên peşerojê.

KÜRT KADINLARINA BATIRILAN DİKENLER

FATMA Kayhan

"Devletin eli uzanıyor mu, kalkıyor mu?" başlıklı, Ayşe Düzkan imzalı yazı Pazartesi'nin kapak konusu olmuştu(1). Bir solukta okudum. Yazıya giriş iyiydi. ÇATOM*'ların (Çok amaçlı toplum merkezleri) devlet kurumunu olarak nasıl kurulduğu, Kürtlere yönelik asimilasyon politikası ve ucuz işgücü olarak kullanılması üzerinde gayet iyi duruyor. Ardından gelen değerlendirmelerini görünce yukarıda yazdıkları ile ciddi bir çelişki görmemek mümkün değil. Adeta onların tümünü bir kenara itiyor ve burada Kürt kadınlarının yararına olabilecek noktaları sıralıyor. Bizim adımıza, bizim için hayırlı olacaklara bizim karar verebileceğimizi unutuyor galiba. Yine yukarıdan ve misyonerce bakmayı elden bırakmamış. Türk feministleri içinde yine de Kürtlerle yakın diyalogu olan ve anlama çabası gösteren bir kadın olarak tanıdığım Ayşe'nin bu yazısını bir talihsizlik olarak görüyorum. Hatta, sol, feminist söylemli ince ırkçılığa verilebi-

lecek en iyi örnek diye düşünüyorum. Neden yazıyı okuduktan sonra böyle bir değerlendirmede bulunduğumu örneklerle açıklamaya çalışayım.

● **Ayşe'nin belirttiğine göre;** "Çatom'ların, kırk yıldır bildiğimiz devletin eliyle kurulmuş herhangi bir kuruluşun Kürt kadınlarının hayrını düşünerek bir şey yapacağına inanacak kadar safdil değiliz. ama devlet eliyle, devlet politikalarını güçlendirmek, savaş politikalarını desteklemek için kurulan çatom'lar kadınlar için uzun vade-

Esas eleştiri konusu "geleneksel rollerin pekiştirilmesi" dersiniz, kendinize göre bir öncelik sıralaması yapmış olursunuz.

de nefes alabilecekleri bir donanımı yaratabilir". (abç)

Biraz daha geriye giderek bilgi verelim Doğrudur, Kürt kadınları için kendi içinde çelişki gibi görülen, yani sanki okuma yazma bilmelerini istemiyoruz tarzı bir yaklaşımımız yok. Ama birinci derecede kendi anadilimizle eğitim talebimiz var. Devlet yeni kurumlar üreterek bize Türkçe öğretmeye uğraşmasın! Bugün politika yapan Kürt kadınların çoğu Türkçe eğitim çarklarından geçti, bu ne kendi isteğimizle oldu ne de savunduğumuz bir şey.

ÇATOM'lardan çok önce kurulan ve halen devam eden asimilasyon politikasının ürünleri olan yatılı bölge okulları, halk eğitim merkezleri kadınlar açısından devletin amaçladığı kadar yeterli işlevi göremediler. Özellikle Sünni Kürtlerin yaşadıkları bölgelerde kızlarını yatılı bölge okullarına devletin zor politikasına rağmen göndermemekte direnen aileler, büyük oranda Kürt kadınlarının bu politikanın dışında kal-

masını sağladılar. Halk eğitim merkezlerine ise kasabalarda yaşayan bazı memur ve esnaf Kürt ailelerin kadınları ancak ilgi gösterdiler ve onlar da oralarda meslek sahibi oldular -bazıları da eğitimdeki ırkçılığı sorguladılar (Eğitim-Der, Eğitim-Sen gibi kuruluşlara girdiler). Dolayısıyla, gerçekte devlet hiçbir zaman geniş bir Kürt kadın kesimini asimile etmeyi 70 yıllık sömürge politikasıyla da beceremediğini anladı ve yeni tarz bir politikanın araçları olarak ÇATOM, Türkiye Kalkınma Vakfı, Türk Kadınlar Birliği gibi (devletle sıkı bağ içinde olan veya bizzat kurduğu) kadın kurumları aracılığıyla yeniden denemeye kalkıyor. Bu kez uzun yıllar süren sıcak savaş koşullarının da öğrettiği daha ince ve bölge gerçeklerini daha fazla dikkate alan yöntemler seçmeleri son derece doğal. Eski kaba yöntemlerinin çok da işe yaramadığını gördüler. Kurumların başına Kürtçe bilen, yöreyi tanıyan yerli kadınları getirmeleri bunun iyi bir örneği. Üstelik bunları son derece emin kanallarla yapıyor; valiler veya kaymakamlar aracılığıyla bölgede tanıdıkları bir ailenin kızı seçiliyor, yani daha başında, kimi getirdiklerini biliyorlar. Son

Kendi ülkesinde Kürt kadınının Türkçe bilmeye ihtiyacı yok! Buna devletin ihtiyacı var ve bunu "uygarlaştırma" adına yapıyor

yıllarda gelişen işsizliği de hesaba katarsak, bunları bulmaları çok da zor değil.

İrkçılıkla cinsiyetçilik nerede kesişir?

●**Ayşe son derece tehlikeli bir şeyi yaptığının farkında mı acaba?** ÇATCM'nin idarecisi Pelin Demir'in şu sözlerini aktaran Ayşe, "bu noktada bizi endişelendiren husus şu. cerrahi sterilizasyon, yani kısırlaştırma şu anda bölgede ücretsiz. burada kurt nüfusa yönelik bir politika var. burada yapmak istenen aile planlaması değil, nüfus planlaması. ama bizim esas eleştirimiz geleneksel rollerin pekiştirilmesi. buralarda dikey nakış, ev ekonomisi gibi konularda verilen eğitim kadınların evdeki konumunu sorgulamaya değil, vazifelerini daha iyi yapmalarına yönelik. yoksula değişen bir şey yok genç kızlar yine evden çıkamıyor." yukarıdaki sözlerle katılmamak mümkün değil"

şeklinde sözlerini bağlıyor. ÇATOM idarecisi bir kadın o görevi de sürdürdüğüne göre bunları söyler ve eleştirebildiği bu kadardır, üstelik bile bile görevine devam ediyorsa, yaptığı işin sorumluluğu ona ait. İşin bu yanı üzerinde durmaya pek gerek de yoktur. Ama idareci kadının sözlerine katıldığına göre. Ayşe de aynı şekilde düşünüyor ve eleştirilerimiz esas itibarıyla Ayşe'yedir.

Kısırlaştırma bugün başlayan bir süreç değil. Bunu çoğu kez söyledik. Kürt kadınlarına yönelik sistemli yapılışı (daha önce de vardı), 1983' de bölgeye yönelik nüfus planlaması programında tüm devlet hastanelerinde, sağlık ocaklarında ve Semra Özal başkanlığında kurulan Papatyalarda (Türk Kadınların Güçlendirme Vakfı) sistemli olarak yapılıyordu. Bunu biz birçok yerde altını çizerek anlattık, ama dinleyen yoktu! Üstelik nüfus planlamaları yalnız T.C'ye mahsus değil, ciddi bir sömürge politikasıdır. Saddam da bu yöntemi sık sık kullanmıştır. DDKO (1969) bültenlerinde buna yer verilmiş ve Kürt kadınlarına yönelik bu politika teşhir edilmişti. Siyah kadınlara karşı kullanıldığı da biliniyor. Bunun diğer adı, kadın rahminde başlayan soykırım, ya da "etnik temizlik" hareketidir. Silahla yok edemediğini, daha ana karnında yok etme

politikasıdır... Devlet Kürt kadınının rahmiyle uzun süredir uğraşiyor. Askeri yönetim dönemlerinde hızlı bir canlanma gösteriyor üstelik.. Bunun bizim açımızdan tarihi yazılıyor elbette. Bunu görüp, esas eleştiri konusu, "geleneksel rollerin pekiştirilmesi" dersiniz, kendinize göre bir öncelik sıralaması yapmış olursunuz. Türk feminizmini esas ilgilendiren "kadın rahminde soykırım" değil, "geleneksel roller" oluyor böylece. İşte, dışardan, yukarıdan ve misyonerce bakmanın beyaz yüzü! Kadının yaşadığı bu iki ezilmişliğin (cinsiyetçilik ve ırkçılık) iç içe geçtiğini görmemek, birbirini beslediğini anlamamak ve ırkçı yüzü teşhir etmemek, önceliği ikincisine bırakmanın öteki adı beyaz feminizm olsa gerek! Bu ince bir nokta gerçekten, o kadar da masum olmayan, yolu ırkçılığa varan ince bir nokta!

● Madalyonun öteki yüzü üzerine yazdıklarına söyleyecek söz bulmak zor. "Kürt kadınları türkçe bilmedikleri için karşı pazara bile çıkamıyorlar, doktora gittiklerinde dertlerini anlatamıyorlar. buna karşılık kürt erkeklerin çoğu türkçe biliyorlar. türkçe öğrenmek kadınların erkeklerle aralarındaki uçuru-

mu biraz olsun kapatacak belli ki." Bu satırları Ayşe'nin yazdığına bir an için inanmadım, kendisi Türkçe bildiği için acaba, Türk erkekleriyle arasında yaşadığı uçurum (ezilme) kapanıyor mu? diye düşünmekten kendimi alamadım. Dünyayı algılamamanın yolu olarak, kadının kendisi için mücadele etmesi için Türkçe bilmek gerektiğini bilmiyordum. Kadın meselesi böylece kısa yoldan çözüm buldu; "kadınlar, kurtulmak için türkçe öğrenin!"

Kendi ülkesinde Kürt kadınının Türkçe bilmeye ihtiyacı yok! Buna devletin ihtiyacı var ve devlet Türkçeyi uygarlaşmanın aracı olarak ortaya koyuyor. Ona göre, Türkçe

"Biz oradaydık ama onların dillerini (Kürtçe, Arapça, Süryanice" bilmiyorduk. Biz bir dil eksik bildiğimiz için kendimizi kötü hissedeceğimize, onları Türkçe'yi yeterince iyi konuşamadıkları için acıya biliyor hatta çıkışa biliyorduk."

bilmeyenler cahil ve barbardır. Ayşe'nin bu kadar uçlarda düşündüğünü sahmıyorum.

Kadınların nefes alabileceklere donanımı yaratabileceğini düşünmek, Kürt kadınlarının yararına olabilecek bir şeyi, bu kurumlardan beklemek, pes doğrusu. Kürt kadın gruplarının işi ne? Kendilerini feshetsinler, ÇATOM'lar bizi kurtarıyor nasıl olsa...

Belki zaman içinde Kürt kadınları onlar içinde çalışarak uzun vadede kendi yararlarına çevirebilirler. Ama şimdi böyle bir şey yok. Ve gerçekte kuruluş amaçlarını, devletin sinsi politikasını inceltmiş yeni yol ve yöntemlerle hatta belki feminizmden çaldığı (anti hiyerarşi ve başkanların kendilerini tanımlama şekli falan örneklerinde görüldüğü gibi) kılıflarla bunları masum göstermenin hiçbir anlamı yok. Kürt kadınlarına yönelik amaçlarını olduğu gibi ortaya koymak gerekir.

Ana kültür'den Ceylan Orhun'la yapılan röportajda sorulan sorularla verilen cevaplar arasında ortaya konulan çelişki gayet iyi ve Pazartesi'nin koyuş tarzını beğendiğimi söylemeden edemeyeceğim. Bir de bunu yaparken bir Kürt kadın kurumunun da görüşünü alsaydı dengelerdi

bence. Çünkü sorularla her ne kadar bir mesaj verilmeye çalışılmışsa da, Ceylan Orhun kendi sözünü yine de söylemiş -ve zaten birçok yerde rahat rahat konuşan ve gazetelerde boy boy çıkan bir kadındı. Ama bunları eleştiren bir Kürt kadının böyle bir şansı yok. Tek yönlü anlatma, ifade geliştirdi. Her zamanki gibi bizimle ilgili konuları başkaları başka yerlerde rahat rahat konuşabiliyor, kimsenin bize bir şey sorduğu yok!

Ayşe Gül ne demek istiyor?

Bu yazıyı bitirdikten sonra (Roza'nın çıkışı gecikince) Ayşe Gül Karayazgan'ın Pazartesi'nin Mayıs sayısında aynı konuda çıkan yazısını okudum ve dehşete kapıldım. Ayşe Düzkan'ın yazısı bunun yanında son derece güzel. Üstelik ona haksızlık etti-

ğim duygusuna kapıldım. Okuyanda ilginç duygular yaratan, bir yanıyla samimi bir sorgulama, diğer yanıyla bir saflık ve orada gerçekliği görememek ya da o kadar mı uzak olmak... Doğrusu okurken çok karışık duygular yaşadım, ama en kötüsü yazıyı bitirdiğimde öfkeliydim.

Ayşe Gül'den de bu tarz bir yazı beklemiyordum. Özellikle dil ile ilgili yazdığı şu bölümü çok da sevmiştim: "Biz oradaydık ama onların dillerini (Kürtçe, Arapça, Süryanice) bilmiyorduk... Biz bir dil eksik bildiğimiz için kendimizi kötü hissedeceğimize, onlara Türkçeyi yeterince iyi konuşamadıkları için acıyabiliyor, hatta çıkışabiliyorduk." Kendisini de katarak, bir Türk kadın olarak duruşunu sorgulayan tarzı gayet yerinde gelmişti bana.

Ama gelgelelim, çok güzel başladığı yazısının ikinci bölümünde "ÇATOM'lar ve feminist politika" başlığı altında bambaşka şeyler yazmıştı. Dargeçit'teki sohbet toplantısını anlatsaydı keşke. Oradaki deneyimlerini ve neler paylaştığı-

ni.

ÇATOM savunusu yapmayacağını her ne kadar söylemişse de, gerçekte yaptığı bu. Yukarıda dil meselesine değindiğim için tekrarlamayayım, ama Ayşe Gül'ün, yıllardır politika yapan bir kadın olarak o kadar saf olmadığını düşünüyorum. Evet, ÇATOM'ların başında yer alanların yerlilerden olması işleri kolaylaştırmaya yarayabilir. Ama muhtemelen sert gelebilecek bir benzetme yapayım: Korucular da Kürt ve gayet iyi Kürtçe konuşuyorlar, yöreyi iyi tanıyorlar ve iyi rehberlik yapıyorlar.

Ayşe Gül'ün de sorduğu gibi, onların 8 Mart şöleninde Dargeçit'te yaptığı konuşmalar anında Kürtçeye çevrilirken, bir başkaları Kürtçe konuşurken içeri tıklılabiliyor. Roza ya da başka bir Kürt kadın grubu orada doğrudan, çeviriye ihtiyaç duymadan Kürtçe konuşma yapsaydı (kendi politikamız doğrultusunda) kürsüden hızla indirilir ve en yakın karakola götürülürdük. GAP idaresi zamanla bunları hangi sivil kuruluşlara devredecek? Geçenlerde Muş'ta şubesini açan Türk

**Demek insanın elinde değil, içinde bulunduğu konum fazlıyla belirleyici.
Ezen ya da ezilen...**

Kadınlar Birliği olabilir, ama bizim gibi bir sivil kurum değil herhalde!

ÇATOM'lar kimi heyecanlandırıyor?

ÇATOM'lar oralarda zor koşullarda varolmuyorlar, İçişleri, eğitim, tarım, köyişleri bakanlıkları ve bunların alt kurumlarını düşünürsek, koca bir devlet desteği ile oralardalar. Bu bakanlıklar Kürtlerin yararına bu kadar destekler mi bu kurumu? Sadece bu nedenle bile olsa, sanıyorum devlete bakışımız -biri üstten diğer alttan veya biri içeriden diğer dışarıdan- son derece farklı. Sizler devletin vatandaşları-sınız, bizler potansiyel "bölücü-yıkıcı". Aynı şey değiliz... Fotoğraflarda bile gördüğüm "T.C Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Siirt Çatom" tabelası karşı-sında belli ki aynı duyguları paylaşmıyoruz Devletin elini soktuğu şeyler, bizim ilgi alanımıza girmiyor. Bizi heyecanlandırmıyor. Örneğin çok samimi söyleyeyim, midemi bulandırıyor bu tarz tabelalar...

Ayşe Gül iki ÇATOM merkezini ziyaret etmiş ve "ÇATOM'lar bölgedeki ka-

dınlar için çok önemli. İlk amacı kadınları evden çıkarmak olan ÇATOM'lar GAP Bölgesinde ve özellikle Dargeçit'te kadınların ikinci adresi olmuş durumda. Bu merkezler bölgedeki kadının zor koşullara karşı savaşmaları için tek direnç noktası" diyen Ece Temelkuran'ın Artı-haber'deki yazısından aldığı bu alıntıya katıldığını belirtmiş.

Dargeçit kadınlarının bir zamanlar nasıl da sokağa taştıkları, protestolarda buldukları, politize oldukları anlatıldı mı? Biraz anlatayım. O kadınlara ne oldu? Gözaltılarda tecavüze uğradılar, tacizler, işkenceler yaşadılar, doğdukları o yerleri terke zorlandılar, açlığa ve sefalete mahkum edildiler, işlerinden oldular. O bir zamanların Dargeçit'inde başkaldıran kimseyi bırakmadılar. Büyük oranda çevre köylerde koruculuğu kabul eden veya karşı çıkmayan aileler oraya taşındılar (3). Ciddi bir nüfus akışı yaşandı oralarda. Gezerken yanıp yıkılmış köyleri görmediler mi? Devlet yıllardır Dargeçit ile uğraşıyor. Temizlik hareketinden sonra onları daha fazla uslandırma ve olası bir yeni başkaldırını önlemenin ince metodlarını arıyor ve uyguluyor. Peki ÇATOM'lar tecavüze uğrayan, sonra hamile kalan kadınlara nasıl bir destekte bulunacağını da söylüyor mu? Onlara özgüven kazandıracağını programına koymuş. Bu,

sakın devlete güven kazandırmak olmasın? Bölgenin birçok direnen kasabası böyle temizleniyor. Doğduğum yer olan Derik'te tek bir tanıdık bulamıyorum. Bu "oraya giden kadınlar"ı ilgilendirebilir mi? Ayşe Gül'ün çocukluğunun kısa bir döneminde babasının görevi nedeniyle orada bulunduğunu ve orayı çok sevdiğini biliyorum. O insanların hiçbiri artık yaşamıyor oralarda...

Bugün yapılanları ancak arka planına bakarak anlamak mümkün. Daha önce 1970'li yıllarda oralarda kurulan derneklere kadınlar gidiyorlardı. Bıraksalar kendi kültür merkezimizi kursak, böylece kadınların gideceği, ya da "nefes alacakları", "tek direnç noktaları" ÇATOM'lar olmayacak! Hangi Kürt kadın grubu oralarda şube açabiliyor? Neden açamıyor? Diyarbakır'da Yurtsever Kadın Derneği'nin kapatıldığını biliyor mu? Ömrü bir mevsimi bulamadı... Kadınlar evde toplanmak zorunda kalıyorlar. Bugün İstanbul'da büroları olan dört kadın dergisi var. Dağıtımlarını bile oralarda nasıl yaptıkları bir öğreniliversin! Böylece belki de ÇATOM'lara o kadınların ihtiyacı olmazdı.

Ayşe Gül, doğum kontrol hizmetlerinin yaygın olmadığını söylüyor. Biraz daha araştırırsaydı, bu konuda çok yanıldığını

görecekti. En yaygın olan ve en ücra mezralara dahi giden, nüfus planlaması ekibi. Köy korucularına verilen eğitim içinde de kontrol yöntemleri yer alıyor. Yani silah kullanmak kadar, bunu da öğretiyorlar. Onlara ücretsiz dağıtılan prezervatifleri köylerine getirdiklerinde, çocuklarının balon diye kullanmaları üzerine çok sayıda espi de var. Tabii bunları ve daha bir çok şeyi öğrenmesi için üç gün yetmez, epey bir süre kalması gerekir sanıyorum. Üstelik devlet kurumları aracılığıyla değil, başka gözle bakabileceği araçlarla gitmesini tavsiye ederim. Ayşe Düzkan'a yönelik eleştirilerine katılmıyorum.

İngilizce mi Türkçe mi?

Ayşe Gül dipnotta, "İngilizce öğrendiğim zaman Türkçeyi unutmadım açıkçası ve birileri bana sen Türkçeye sarıl, İngilizce öğrenme (böylece daha otantik kalırdım herhalde) dese pek hoşuma gitmezdi doğrusu" derken, zorla öğretilen Türkçe ile gönüllü öğrenilen İngilizce arasında nasıl bir bağ kuruyor ve nasıl oluyor da aradaki çok ciddi farkı görmüyor diye düşünmeden edemedim. Herhalde dayakla, bir

otoritenin zoruyla ve seçenezsiz olarak (hiç Kürtçe eğitimin olmadığı bir ülkede) ve ezen bir ulusun dili olarak öğrenmekle, İngilizce eğitimin yapıldığı okullarda hazırlık aşamaları, yine Türkçe derslerin varlığı ve kimsenin "sen İngilizsin, Türk değilsin" demediği koşullarda okumayı kıyaslanmanın bir mantığı olmasa gerek. Biz Kürtler "otantik kalalım" diye Kürtçe ile eğitim talebimizi öne sürmüyoruz, Türkçeye karşı. İsteğe bağlı herhangi bir dil değil bizim için Türkçe!

Ayşe Gül'ün de Kürt kadınlarını ne kadar anladığı tartışmasız bulunduğu ezen statüsünün ötesine bir adım taşmamış. (Üstelik Kürtlerle ilgili aldığı onca kitabı, öğrenmek için gittiği Kürtçe kursu, onca Kürt arkadaşını falan düşünüyorum, bun-

---

Ayşe Gül doğum kontrol hizmetlerinin yaygın olmadığını söylüyor. Biraz daha araştırırsaydı bu konuda çok yanıldığını görecekti. Köy korucularına verilen eğitim içinde de doğum kontrol yöntemleri yer alıyor. Yani silah kullanmak kadar önemli.

ların bakımının değişmesinde pek bir katkısı olmamış). Bu durum beni üzüyor ve daha kötüsü ürkütüyor. Ayşe Gül ve Ayşe Düzkan gibi meseleye bu kadar ilgili olan iki kadın böyle düşünüyorsa, diğerlerine söyleyecek sözüm bile yok! Demek insanın elinde değil, içinde bulunduğu konum fazlasıyla belirleyici. Açıkça ben de ne yapılabilir diye düşünüyorum. Bu ülkede Türk arkadaşım birkaç kişiden baret mi kalacak diye üzülüyorum. Sizleri beyaz feminizmle itham edip bir yere oturtmak, tüm samimiyetimle söylüyorum, bana acı veriyor. Ama, politik olarak da doğru geliyor. Açıkçası artık bazı şeyleri görmemezlikten gelen bir politika gütmek istemiyorum kendi adıma.

- 1 - Pazaresi, Nisan 1998
- 2 - Bawer'in eleştirilerini de okumanızı tavsiye ederim, bütünlük oluşturuyor.
- 3 - O dönemin gazete küpürlerinden bir örnek, Yüzyıl, 2 Eylül 1990 "Dargeçitli Kadınlar; Seyirci değil eylemci.

* Kadınlara ve genç kızlara okuma yazma, genel sağlık, ana çocuk sağlığı, beslenme, ev ekonomisi ve gelir elde etmeye yönelik beceri kazandırma konularında eğitimin verildiği topluma dayalı merkezlerdir.

8 Mart'in Düşündürtükleri

FATMA Kayhan

8 Mart'ın ardından uzun bir süre geçmesi eleştirileri ne kadar anlamlı kılar bilmiyorum. Ya da belki, ilk sıcak havanın da etkisiyle daha sert olabilecek eleştiriler, şimdi biraz daha soğukkanlı değerlendirmeyi mümkün kılabilir.

İstanbul'da gerçekleşen 8 Mart etkinlikleri daha hazırlık döneminde iki ayrı platforma ayrıldı: Bazı bağımsız kadın grupları ile ÖDP'li, DBP'li ve DİSK'li kadınların birlikte organize ettiği "Savaşa ve Kadına Yönelik Şiddete Hayır" ile Kürt kadın gruplarının ağırlıklı olduğu ve Türk sosyalist kadın çevrelerinin içinde yer aldığı "Özgürlük Örgütlü Güçte".

ROZA olarak, önce geçen yıl 8 Mart etkinliklerini organize eden kadın gruplarının olduğu platforma katıldık. İki toplantı izledik. Kadın gruplarının organize ettiği, sadece kadınlar olarak ve dünya kadınlar Günü temasını işleyen etkinlikten yanaydık. Nitekim bunu denedik ve önceliği buraya verdik. Ama, bu temel noktalar yetmiyordu. Bu platformdaki hava, geçen yıla benzer bir gerilimin yaşanacağı ve hiçbir dersin alınmadığı gibi, tarafların (Kürt, Türk) güven sorununu aşamadığı yö-

Türk feminist hareketin çıkmazı!

nündeydi. Kendimizi ifade etmenin oldukça zor olacağını gördük.

Daha ilk toplantıda, 8 Mart grubundan Av Hülya, bağırarak bize "Kürtçe slogan dayatmayın" deyiverdi. K.Kadav'dan Zeynep ile benim itirazlarımız üzerine sevimsiz bir tartışma yaşandı. Bunun üzerine Jıyan'dan Nevin, bir Kürt kadını olarak, "Burada her istediğimizi söyleyemeyiz, yaşayamayız, onun için zaten 1 Mart'ta kendi programımızı yapacağız" deyip daha baştan teslimiyetini ilan etti. Eleştirilerimizi söyledimizde, Dilek "Şovenist olsam, kalkıp Diyarbakır'a gitmezdim..." diye kesin bir referansla önümüzü tıkamıştı! Diyarbakır'a gidışı nasıl da sıkı bir Kürt dayanışmacısı olmasına yetiyordu! Bu

ara
Nevval Sevindi, Buket Uzuner de üstelik Dargeçit'e gitmişti. Böyle olunca onları başımızın üstünde taşımamız gerekiyordu (1).

Onlarla birlikte davranma, dayanışma adına, daha başında tavize zorlanan Kürt kadınları olmuştuk. Kuralları onlar koyar, bize uymak kalır. Egemen bir tarzda, farklılıklarımızla birlikte bizi eşit görmeyen bir anlayışla, 8 Mart'ı kutlayamadık. Katıldığımız ilk iki toplantıda yaşadıklarımızdan sonra HADEP'li kadınların çağrısı üzerine oluşan "Özgürlük Örgütlü Güçte" platformuna gitmeye karar verdik ve orada yer aldık.

Önce ortak pratikten sonra, Türk feministleri şunu görmek durumundadır; bu coğrafyada ulusları ve etnik kökenleri farklı pek çok kadınla birlikte yaşıyoruz. Farklılıkları esas alan ırkçılık karşıtı bir feminizme ihtiyaç var. Türk feminizmi öteki kadınlara karşı nasıl bir pozitif ayrımcılık uygulayacaklarını da kendileri tartışmalı. 80'li yıllarda başlayan Türk feminist hareketin ilk dönemlerinde ortak ezilmişlik söyleminin öne çıkarılması, bağımsızlığını ilan etmesi, erkeklerle aralarındaki ayrıma vurgu yapması için anlamlı olabilirdi. Ama, artık, bu aşıldı ve geleceği önünde ciddi bir handicap olarak duruyor. Resmî ideoloji ile bağlarını sorgulamak, ittifaklarını, gündemini yeniden oluşturmak zorunda.

80'li yılların sonlarından bu yana, ayrı örgütlenmeye başlayan Kürt kadınları olarak eleştirilerimizi yük-

sesle söylüyoruz. Bizi dışarda tutan ve yine bizi ortak ezilmişlik söylemine zorlayan, farklılıklarımızı örten, yok sayan feminizmle işbirliği-dayanışma koşulları zorlaşıyor.

Bu hava ve "ortak ezilmişlik" söylemi 8 Mart platformuna egemen olunca, feminist bir Kürt kadın grubu olmaması ve kadın meselesine yaklaşım farklılıklarımıza rağmen HADEP'li kadınların ağırlıklı olduğu ÖÖG Platformunda yer almayı daha anlamlı bulduk. Nitekim süreç ve gelişmeler bizi bir kez daha doğruladı.

Yol ayrımı...

Miting meselesine gelince... Platform ilk toplandığında şölen fikri vardı, daha sonra mitinge çevrildi. Oysa, "Özgürlük Örgütlü Güçte" platformu daha başında miting için çağrı yaptı. Onların çağrılarında olumlu cevap verilmedi. Yine geçen yıl gibi, onların geleceği beklendi. Oysa geçen yıl yaşadıklarından sonra HADEP'li kadınların burada yer almaması son derece olağandı.

Bu 8 Mart'ta "Savaşa hayır" teması ağırlıklı olduğuna göre, iki ayrı mitingde diretmenin bir anlamı var mıydı? Böyle bir durumda kendi programınızdan vazgeçip buna katılabiliriniz. Hadi bunu yapamadınız, aynı yerde olmak şart olmaya

bi- lirdi, bile bile neden aynı gün için miting başvurusu yapıldı? İçinde HADEP'li kadınların bulunduğu bir platformun yapacağı miting başvurusunda sizinkinin tercih edileceği gün gibi ortadayken, başka gün seçmek neden düşünülmüdü? Savaşın mağdurları kadınlar Taksim'de aynı gün dayak yerken, Şişli'de "Savaşa hayır" demenin nasıl bir anlamı vardı? Üstelik bu durumun yaratılmasında Şişli'de miting yapan kadınların payı olduğu düşünülürse, bu vebalin altından nasıl kalkılacağı merak ediyoruz.

Türk feminist hareketi zaten hiçbir zaman devletle

ara- sında mesafe koymayı beceremediği gibi, şirin- uslu muhalifleri olarak varlıklarını sürdürdü. Bu gerçek bir yol ayrımı. Daha önceki yıllarda da benzer durumlar yaşadık, ama bu en kötüsüydü diyebilirim. Kürt kadınlarını devletle yüz yüze bırakmak, yeniden işbirliği için olabilecek tüm yolları tıkamaya götürür. Kürt kadınları bir kez daha "yasa dışılığa" itildiler.

ÖÖG Platformu, kabul edilmeyen miting başvurusu üzerine doğal olarak, durumu kinayan bir basın açıklaması yapmak istedi. Taksim'de yapılmasına karar verilen açıklama sırasında ezici ço-

İstanbul Şişli Abidei Hürriye Meydanı'nda kadınlar miting yaptı.

zartesi Gazetesi

Pazartesi gazetesinde (5) mitinge ilişkin iki farklı görüş yer alıyor. Handan Koç'un "Yeniden hareketin bağımsızlığı" başlığıyla yazdığı yazı Şişli'deki mitinge gitmenin haklı gerekçelerini yazıyor ve orada olmayı savunuyor. Yukarıdaki eleştirileri tekarlamamak için burada yer vermeye gerek yok.

Filiz Koçali ise "Bu miting şart mıydı?" başlığı altında aslında iyi bir özeleştirici örneği vermiş. Anlamlydı. Her şeye rağmen bazı Türk feministlerini kendilerine dönük sorgulamaya yöneltmişse bu mitingin olumlu bir işlevi oldu demektir. Her ne kadar faturası Kürt kadınlarına çıktıysa da! Ancak yine, geçen yılki mitingin faydalarını sayarken, "Kürt kadınların çoğunluğu belki de daha önce söylemedikleri kendi kadınlık durumlarına uygun sözler söylediler" diyor. Filiz, belki farkında değil, ama Kürt kadınları uzun süredir kendi sözlerini söylüyorlar, sadece o duymamışsa, bu söylenmemiş mi sayılıyor? "Yaşasın 8 Mart"ı kendi dilimizle "Bijî 8'ê Adar'ê" dediğimiz için uzun süredir sözümüz kadınca bulunmuyor. Bir talebimizi Kürtçe ifade ediyorsak, hemen "ulusal renk" meselesi gündeme geliyor... Hiç şansımız yok.

Filiz eğer, gerçekten yazdıklarında samimi olsaydı, kendi kararı doğrultusunda davranır ve Şişli'ye gitmezdi. Kaldı ki, Pazartesi'nin Mart 1989 sayısında miting bileşenleri arasında yer aldıklarını belirterek, mi-

Ezen ve ezilen uluslar arasında herşeyden önce bir güç ve üstünlük ilişkisi var. Bu ilişkileri ortaya koymadan aramızdaki farklılıkları; başlık parası, berdel, kumalık gibi, kendi toplumsal ilişkilerimizin farklılığında aramak, aradaki iktidar ilişkisini yok sayan ince bir ırkçılığa tekabül eder.

Türk bütün kadınlar ortak bir kaderi yaşıyoruz. Ama Kürt kadınlarının yaşadığı sorunlar daha ağır" (abç) şeklinde tanımlamakla yetinmişler. Yaşadıklarımızı, daha hafif veya daha ağır diye ayırt etmeyi anlamak son derece güç. Üstelik bizim yaşadığımız ırkçılığı görmezlikten gelip, üstü örtülmüş oluyor. Ezen ve ezilen uluslar arasında her şeyden önce bir güç ve üstünlük ilişkisi olduğu ortada. Bu ilişkileri ortaya koymadan aramızdaki farklılıkları, başlık parası, berdel, kumalık gibi(3) kendi toplumsal ilişkilerimizin farklılığında aramak, aradaki iktidar ilişkisini yok sayan anlayışa, ince bir ırkçılığa tekabül ediyor. Beyaz feminizmin Türk yüzü bildirinin tümüne yansımış durumda. Bildiride iki üç Kürt kelimesinden söz ederek işin kotarılaacağı düşünüldü herhalde.

ğunlu-
ğu kadın olan yaklaşık beş bin kişi vardı. Bu açıklama sırasında polisin baskısına uğramayıp dayak yenmeseydi de bizim benzer eleştirilerimiz vardı. Yani sadece orada bizim devlet güçleri tarafından baskıya maruz kalışımız değildi mesele. İşin net bir yanı daha var: Diyarbakır'da ve İstanbul'da yaşananlar gösterdi ki, devlet Kürt kadınlarının alanlara çıkıp, kendi taleplerini ifade etmelerinden rahatsız. Son yıllarda gerçekten azımsanmayacak sayıda ve nitelikte Kürt kadınları alanlara çıkıyor.

Bu günaha(!) ortak olmak istemeyen ve durumun farkında olan tek Türk kadın grubu Feminist Kadın Çevresi (o dönem yayınladıkları bildiri aşağıda yer alıyor) oldu. Bazı tek tek feminist kadınlar da Tak-sim'e geldiler. İki ÖDP'li kadın da partinin bu tavrını protesto ederek partiden istifa etti. 2 Kürt kadın gruplarından K.KADAV da (aşağıda gerekçelerini yazdıkları bildiri var) ayrılmaktan yana tavır koydu.

Mitinge çağrı metni

Şişli Mitingine çağrı metnine hakim olan genel hava sanki Kürt ve Türk kadınlarının yaşadıklarında, ezen ve ezilen ulusa ait olmanın farklılığı yok gibi, ortak ezilmişlik söylemi hakimdi.

Ayrıca, "Bu coğrafyada Kürtler yıllardır kanlı, haksız imhacı bir savaşın içinde. Kürt,

tin-ge çağrı yapılırken, dergi içindeki herhangi bir farklı görüşten söz edilmemiş. Miting sonrası yaşanan tablonun ardından politik davranarak (içinde yer aldığı parti içindeki konumu gereği de olabilir) böyle yapma ihtiyacı duyduğunu düşünüyoruz.

Pazartesi'de değişiklik mi var?

Pazartesi, Mart sayısının arka kapağında, "Kürt kadınları bir yangının ortasındaki halklarının kaderini ve direnişini paylaşıyorlar. Ve sadece halklarının kaderine değil, kendi kaderlerine de isyan ediyorlar. İşte bu yüzden 8 Mart'ta her birimiz kendi anadilimizde ve öfkeyle haykıracağız; kadına yönelik şiddete ve savaşa hayır!" diyerek sanıyorum ilk kez feministlerin bir 8 Mart bildirisinde Kürt kadınlarından doğrudan söz etmiş oluyor. Bence bu küçümsenmeyecek bir gelişme. Hele geçen yıl 8 Mart'ta, Kürtçe ile ilgili isteklerimize, "Bu piyongo bize mi düştü?" deyip rahatsızlıklarını anlattıkları düşünülürse...

Geçmişte bize yapılanları unutmuyoruz, ama gelişmeleri de yok saymıyoruz.

Maltepe Kadın Evi'nden kadınların tutumu...

"Bu miting yapılmalı mıydı?" başlıklı Maltepe

Kadın Evi'nden 14 kadının (6) yazısı Pazartesi gazetesinin Mayıs sayısında yayınlandı. Okuduğumda şaşırmadım desem yalan olur. Üstelik, yazan kadınları tanımam (7) ve onların Kürt Kadın meselesindeki hassasiyetlerinden de kuşum yok (ırkçılığa karşı en iyi tavır alan gruplardan biri), ama miting ardından yazdıkları metin bugüne kadarki duruşlarıyla çelişiyor. Kendilerini gözden geçireceklerini umuyorum.

8 Mart'ı hiçbir gölgenin etkisi altında kalmadan, sadece kadınlar olarak kutlamak istediklerini anlatıyorlar. Keşke öyle olsa! Ancak, yanlış yerden sorunu koyuyorlar; "Neden ezilen bir halk, toplumun yarısını oluşturan ve ama ulusal/sınıfsal kimliğine bakılmaksızın ezilen ve sömürülen kadınlarla karşı karşıya getiriliyor?" Burada Kürtler ve Kadın Kurtuluş Hareketi karşı karşıya getirilmiyor. Kürtlerin de yarısının kadın olduğunu unutuyorsunuz herhalde. Savaşın doğrudan mağdurları Kürt kadınları başka yerde (Taksim), savaşı kınavan, çoğunluğu Türk kadınlarından oluşan platform başka (Şişli) yerde oldu. Özgürlük Örgütlü Güçte Platformunun çoğunluğu Kürt kadınlarından oluşuyordu. Televizyondaki son çatışma sahnelerine aidanıp alanda çoğunluğun erkekler olduğunu sanmayın, gerçekte çocuk- çocuk, yaşlı-geç Kürt kadınları alanı doldurmuştu. Kürt kadın meselesi olunca kadınlığımızı unutup, Kürtlüğümüzü görüyorsunuz. Böylece bizi "siyasi olarak mevcut görmüyorsunuz" (8).

Yukarıda artık ortak ezilmişlik söyleminin yetmediğini söyledik. Üstelik, bunu yalnız biz söylemiyoruz, dünyadaki hava da çoktan değişti; "1970'li ve 80'li yıllar feministlerin ortak ezilmişlik söylemi etrafında toplandığı ve birlikte hareket ettikleri yıllardı: 80'li yılların sonunda hava döndü, feminizm içindeki birlik, beraberlik ruhu yerini "farklılık"a bıraktı. Amerika'da varolan feminizm, ırkçı ve etnosantrik heteroseksüel olduğu gerekçesiyle eleştirilere hedef oldu" (9).

HADEP'li kadınlarla birlikte davranınca neden kadınların bağımsızlığı zedelenmiş olacaktı? Şişli'de yapılan miting, ayrıca o kadar da bağımsız kadın grupların inisiyatifinde gelişmedi, parti ve sendikaların ağırlığı onların üzerindeydi. "Erkeklerin katılımı" sorunu HADEP'li kadınlarla yapılan birkaç görüşmenin ana noktasını oluşturdu, ama Şişli'ye de erkeklerin katılımı önlenemedi. KESK'li kadınlar erkeklerle birlikte geldi, bu noktayı unutmamak lazım.

MKE'deki kadınların, "8 Mart 97'deki bildiride yer alan Kürtçe sloganların DİSK'li kadınlar tarafından sansür edilmesi karşısında alınacak kesin ve ilkel bir tavır, 'egemen ulus kadını' olmanın reddi ve pozitif ayrımcılığın da bir ilk adımı olabilirdi. Bu tavrın alınmamasının sorumluluğu, hepimizin omuzlarındadır ve bu sorumluluk, gerçekten samimiyetle, hesapsızca üstlenilmesi gereken bir sorumluluktur" demesi son derece anlamlı. Tüm eleştirilerimize rağmen

bu olumlu tavrı görmeyiz. Aynı anlayışla bir kez daha bu yılın 8 Mart'ını değerlendirilirse farklı sonuçlara varacaklarını umuyorum. Pozitif ayrımcılık uygulamanın tam da zamanı değil mi? Ya da ne zaman, nasıl?

FKÇ'nin aşağıda yer alan bildirisinde, 8 Mart'ının bütünlüklü bir panoraması çizilmiş ve bu açıkça bir çok şeyi gösteriyor.

Eğer, bu 8 Mart'ın sonuçlarından sonra, Türk feminist hareketi ırkçılık karşıtı, resmi ideolojiyle hesaplaşan, devletle arasına mesafe koyan bir feminizme ihtiyaç olduğunu fark ederse belki bir şeyler değişir...

1. Bana çeviri yapan bir Türk feminist kadın da daha sonra onu eleştirdiğinde beni "nankörlük"le suçlamıştı. Bizim için bir şey yapmışlarsa ömür boyu minnet duymamızı istiyor bazıları.

2. Ayşe Günaysu ve Gülgün Etendioglu'nun aşağıda yer alan mektupları

3. Üstelik sadece bizim topluma özgü olmayan, Lazlar, Araplar ve daha bir çok halkta olabilen şeyler iken...

4. Arjin Kadın Grubu, Jiyan Kadın Kültür Evi, Jujin Kadın Dergisi

5. Pazartesi, Nisan, 1989

6. Aynur, Derya, Emine, Füsün, Gülay, Güzin, Havva, Mado, Melahat, Nur, Nuran, Nuray, Olcay, Şöhret

7. Doğrusu onları eleştirmek hiç içimden gelmiyor. Belki de eleştirileri kişiselleştirmek, birbirimizi tanıyoruz diye bundan vazgeçmemek gerekiyor.

8. Edward Said, Oryantalizm İrhan Yayıncılık, 1995

9. Necla Akgökçe, ROZA 10. sayı, Eylül- Ekim 1997

Özgürlük Örgütlü Güçte platformu Taksim'de.

Mitingin ardından tepkiler..

Kürt

sorunu ve yıllardır sürdürülen bu kirli savaş karşıtı sloganların Türkiyeli kadınların sesinde yükselmesine verdiğimiz önemdi.

Çünkü, şimdiye kadar Kürt kadınları pek çok yerde "Savaşa ve şiddete hayır" diye haykırdı. Savaşın kavuran acısıyla, kadın mücadelesinden önce, savaş karşıtı mücadelelerle tanıştı. Fakat, Türkiyeli kadınlar bu yıl ilk kez, 8 Mart'ta savaş karşıtı bir mesajı ana slogan seçmişti.

Ama şunu da belirtmek gerekiyor ki, bu ses hâlâ savaşın diğer kadın sorunları içindeki önemi ve öncelik sırasıyla ilgili tereddüt ve tartışmalar yaşıyordu. Hala tarihsel sürecin bize dayattığı kadar açık, net ve yüksek sesli değildi. Hala gerektirdiği sorumlulukların gerisindeydi, diğer pek çok konuda olduğu gibi. Bunu da 8 Mart etkinliklerine ilişkin yaşanan son tartışma süreçleriyle bir kez daha göstermiştir. Şöyle:

8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde yapmaya karar verdiğimiz şenlik, son toplantılarda mitinge çevrildi. Bizim için yapılan eylemliliğin biçimi değil, niteliği önemlidir. Ne var ki; miting günü olarak, "Örgütlü kadın çözüm gücüdür" sloganıyla bir araya gelen ve çok önceden miting başvurusunda bulunan platform ile aynı günün seçilmesi düşündürücüdür.

Kurumumuzca bu, devletin her iki miting karşısında dilediğini seçmesine zemin hazırlamaktadır.

"Kime neye karşı taviz?"

Ayşe Günaysu ve Gülgün Efendioğlu aşağıda yer alan gerekçelerle üyesi oldukları Kadıköy ÖDP'ye istifa dilekçelerini* verdiler:

"8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde Taksim'de yaşananlardan HADEP'in yalnızlaştırılmasının, marjinalliğe itilmesinin rolü olduğunu, bunda başka etkenlerin yanısıra ÖDP politikalarının da katkısının olduğunu düşünüyoruz. (...) HADEP'in anlaşmaya tümünden gönülsüz olduğunu kabul etsek bile, ÖDP anlaşmayı HADEP'ten daha fazla isteyen taraf olmalıydı. "Tavizsizlik" adına HADEP'in yalnızlaştırılması ÖDP'nin göze almayacağı bir şey olmalıydı. Bizim, "tavizsiz olmamız" gereken HADEP'ten önce başkaları var. Hangi ilkelerimizi kimlere karşı kısıncılıkla koruyacağımızı şaşırdığımızı düşünüyoruz. İki ayrı miting yaparak, kendimizi yasal ve meşru konumlarda güvenceye alıp, HADEP'in gayri meşru zemine itilmesine en azından katkıda bulunarak, kime ve neye karşı taviz verir duruma düşüğümüz, her ÖDP'li için ciddi bir sorun olmalıdır."

* Dilekçenin kısa bir özetidir.

Savaşa hayır! Ama nasıl?

8 Mart Kadın Platformuna,

8 Mart Dünya Kadınlar Günü kutlamaları çerçevesinde oluşturduğumuz ve her ne kadar düzenli bir süreklilik taşımadıysa da 1997 Mart'ında "Artık Örgütlü" mesajıyla ortaya çıkan platformun devamı sayılabilecek bu yılki çalışmalarda K. KADAV olarak yerimizi aldık. Hep birlikte feminist hareket tarihinde, Türk ve Kürt kadınlarının ortak örgütlenmesini yaratmaya çalıştık. Fakat, bu çok zor ve sancılı süreçte yaşanan olumsuzluklar bizleri farklı iki sloganla çıkış yapan iki ayrı platforma böldü; "Savaşa ve şiddete hayır" diyen platform ve "Örgütlü kadın çözüm gücüdür" diyen diğer platform.

"Örgütlü kadın çözüm gücüdür" sloganıyla bir araya gelen oluşum ağırlıklı olarak Kürt kadın kurum ve gruplarından oluşmasına rağmen, biz K.KADAV'lı kadınlar, 8 Mart Kadın Platformunda yer aldık.

Bunun iki nedeni vardı. Birincisi, kadın örgütlenmesine bakış açımız ve bağımsız kadın örgütlenmesini savunuyor olmamızdı. İkincisi ise; genelde Türkiye coğrafyasında yaşayan bütün insanların, özelden ise Kürt insanının en can yakıcı sorunlarından biri olan

Çünkü, daha önceki pratiklerimizden de bildiği üzere devlet, aynı gün ve farklı yerlerde yapılan mitinglere "güvenlik" ve "kontrolünün zorluğu" gerekçesiyle karşı çıkmakta ve tercih ettiği birine izin vermektedir.

Oysa bizler zaten varolan, devletin böl-yönet politikası karşısında, özellikle de saldırıların yoğunlaştığı, her gün bir partinin, kültürünün, bir yayınevinin kapatıldığı, yönetici ve çalışanlarının mahkum edildiği, yani yok etme politikalarının bu kadar ivme kazandığı bir dönemde ortak duruş sergilemeli ve bunu bir görev olarak algılamalıyız.

Bu sebeplerden dolayı; K.KADAV olarak diğer platformla aynı güne miting başvurusu yapılmasını yanlış buluyoruz ve 8 Mart Platformun etkinliklerinden çekilmeyi uygun buluyoruz.

Feministlerin tavrı...

1- **DIYARBAKIR:** 8 Mart Kadınlar Günü'nü savışın sürdüğü Kürt illerinde kutlamak isteyen KESK'li kadınlar ve Demokrasi Platformu'nun düzenleyeceği mitinge izin verilmedi. İ-

bul, Ankara, İskenderun, Hatay ve Kürt illerinden Diyarbakır'a gitmek isteyen kadınlar asker ve polisler tarafından geri çevrildi. Kente giriş çıkışlar denetim altına alındı, caddeler polis tarafından tutuldu. Buna rağmen kutlamayı yapmak isteyen kalabalığa polis saldırdı, birçok kişi yaralandı, aralarında KESK yöneticilerinin de bulunduğu birçok kişi gözaltına alındı.

(Kaynak: *Ülkede Gündem Gazetesi*, 9 Mart 1998) Devlet,

Kürt nüfusun kendi inisiyatifinde gerçekleştirileceği bir miting yapılmasını istemiyordu. Her türlü baskı aracını bunun için seferber etti.

2- **DARĞEÇİT:** Ana-

kültür Kooperatifi'nin, Türkiye Kalkınma Vakfı, GAP Bölgesi Kalkınma İdaresi ve Darğeçit Kay-

makamlığı sponsorluğunda 3. "Sevgi Şöleni" düzenledi. İstanbul'dan konuşmacı ve sanatçıların katıldığı program, bölgede asimilasyon çalışmalarının devamı niteliğinde, bizzat devlet destekli bir şenlik yapıldı. Diyarbakır mitinginde baskı aygıtlarının sert biçimde ko-

nuşturulmasına rağmen, Darğeçit T.C'nin Güneydoğu'da da "demokratik" yöntemlere önem verdiği sinyalini yaydı. Basın da bu konuda üzerine düşen görevi yerine getirdi: "Mardin Darğeçit 8 Mart "Sevgi Şöleni" ile kutlanıyor. Kadınlar ilk kez sokağa çıkmış. Kamyonların, kamyonetlerin üstünde erkekler gösteriyi izliyor. Mikrofondaki kadın "Bugün Kadınlar Günü, erkekler evde buluşuk yıkayacak" diyor. Gülüşmeler yükseliyor" (Nevval Sevindi, Y.Yüzyıl, 9 Mart 1998).

3- **HADEP:** İstanbul'da HADEP'li kadınların düzenlemek istediği miting konusunda devletin tavrı Diyarbakır'dakiyle aynıydı, mitinge izin verilmedi. HADEP'li kadınlar ve sol gruplar Taksim Meydanı'nda gösteri yapmak istediler. Burada da coplar konuştu, gaz ve sis bombaları kullanıldı. Birçok kadın ve çocuk yaralandı, gözaltına alındı, daha sonra da 6 kişi tutuklandı. Devletin, Kürtlerin 8 Mart'ı konusundaki tavrı çok netti. Basın, bu olaylara sadece kınamasına yetecek kadar yer verdi. "Taksim'de izinsiz gösteride çıkan çatışmada çok sayıda kişi yaralandı" (Elif Ilgaz, Yeni Yüzyıl, 9 Mart 1998).

4- **BAĞIMSIZ KADIN PLATFORMU:** Bağımsız Kadın Platformu'nun Şişli'de düzenlemek istediği mitinge izin verildi. Miting sırasında polis saldırısı da olmadı. Aksine, medya bu miting ne kadar şenlikli, eğlenceli geçtiği üzerinde durdu. "Güneşli güzel bir günde yapılan miting olaysız bir şekilde son bulur-

8 Mart Günü

medya iki farklı kadın eyleminin

"ne yapmalı /ne yapmamalı!" diye

gösterirken sistemin kadınlardan beklenti-

lerini dile getirmiş olmadı mı?

ken kadınlar saçlarını esen rüzgarda savurarak "kadınlar vardır, kadınlar her yerde" sloganıyla dağıldılar" (Elif Ilgaz, Y.Yüzyıl, 9 Mart 1998). Tıpkı Dargeçit'teki gibi "şenlik" havasında geçen miting, az ötede kadınlar dayak yerken, çekilen halaylar ve eğlenen çoşuk kadınlar manzarası ile devletin "demokratik vitrini" olarak işlev gördü.

Bağımsız Kadın Platformu miting başvurusunu, İstanbul'da aynı gün iki mitinge güvenlik gerekçesiyle izin verilmediğini bildiği halde yaptı. Başvuru yaptığı takdirde, iznin HADEP'e değil bu gruba verileceği de aslında fahmin edilen bir durum olduğundan, bu HADEP mitingine göz göre göre ket vurmak anlamına geliyor. Üstelik, HADEP'in izinsiz bir gösteri yapma durumunda devletin nasıl bir tavır sergileyeceği de gün gibi ortadaydı.

İçsavaş koşullarındaki bir ülkede, savaşın birinci dereceden muhataplarının büyük oranda desteklediği bir kitle partisi olan HADEP söz konusu olduğunda, feministlerin tavrı oldukça önemlidir. Bu, HADEP'li kadınlarla 8 Mart kutlamalarıyla politik olarak buluşmak zorunda olduğumuz anlamına gelmez. Buradaki vurgu noktası, HADEP'li kadın-

ların temsil ettiği anlayışla feministler arasındaki politik farklılıkların feminist bir düzlemde gündeme gelmesi, bu konudaki inisiyatifin devlet kurumlarına bırakılmamasıdır.

Ve feministler

*bir yanda "savaşa hayır" da deseler az
ötelelerinde çok daha kalabalık bir grup
kadının dayak yiyor olmasını
kendilerine nasıl açıklıyor
olabilirler. Bu yılın 8 Mart kutlaması
da devletin istediği görüntüyü
oluşturmaya hizmet etmiştir.
Feministlerin bu yaklaşımı femi-
nizmin sistem karşıtı konumunu
yok edici olması kaçınılmazdı.*

la- Mart günü medya iki farklı kadın eylemini "ne yapmalı/ne yapmamalı!" diye gösterirken, sistemin kadınlardan beklentilerini dile getirmiş olmadı mı? Ve feministler bir yanda "savaşa hayır" da deseler, az ötelelerinde çok daha kalabalık bir grup kadının dayak yiyor olmasını kendilerine nasıl açıklayabiliyorlar?

Durum böyle olunca, bu yılın 8 Mart kutlaması da devletin istediği görüntüyü oluşturmaya hizmet etmiştir. Feministlerin 8 Mart kutlamaları konusunda gösterdikleri bu yaklaşımın, feminizmin sistem karşıtı konumunu yok edici olması kaçınılmazdır.

Dönüp dolaşıp aynı noktaya geliyoruz. Türkiye'deki feminist hareketin, ülke koşullarında, ciddi bir tıkanma sürecine girmiş olduğunu görmek gerekiyor. '98 8 Mart'ı, bu sorunun feminist hareketin karşısında bir varoluş problemi olarak durduğunu gösterir niteliktedir. Kürt sorununda feminizm mazlum konumundaki kadınlara yardım eden bir orta sınıf duyarlılığını aşmak zorundadır. Feminist hareket bu iç sorgulamayı yaşamadığı sürece, yine sistemin zararsız muhalefet olarak örnek gösterdiği bir hareket olmanın ötesine geçemeyecek.

* Feminist Kadın Çevresi 8 Mart değerlendirme sonuçları. Yukarıda yer alan bildiriye, FKÇ 8 Mart'ta dağıtmıştı. O günün atmosferi düşünülerek yazılmıştı.

Diyarbakır'dan sürgün yollarına...

mayı

düşündüm. Annem devam etmem için zorladı, teşvik etti hep.

Üniversite öğrenciliğinden, Eğitim Fakültesi'ndeki yıllarından biraz söz eder misin?

Eğitim Fakültesi'nde 1986-88 yıllarında okudum. Okuldaki politik gelişmelerden uzak duruyordum. Ailem istemiyordu. İnsanlarla (sağ-sol) ilişkim iyiydi, ama sosyal hayatım yoktu. Ev ile okul arasında geçti o yıllarım. Bir an önce öğretmen olup, meslek hayatına atılmak istiyordum. Mezun olduktan sonra bir yıl evde bekledim.

Sonra öğretmenlik hayatı...

İlk görev yerim benim için önemliydi; Ağrı-Taşlıçay-Kumluca Köyü. İlk gün annelerle gitmiştim. Onlar gittikten sonra tek başıma kaldım, elektrikler kesildi. Evde oturamadım, hemen ebe hanımın evine gittim. Dışarıya daha güvenli geldi. Daha sonra ebe hanımın kızını alıp eve döndüm. Ertesi sabah köyde iki aile arasındaki bir tartışmadan biri ölmüştü. Yani ilk günüm kötü olaylarla başladı. Yalnız kalmak bana kötü geldi, ne de olsa kalabalık bir aileden geliyordum.

Birlikte kaldığımız öğretmen arkadaşlar gözümü korkuttular, köylülerin bizi pencereden dinlediklerinden söz ediyorlardı. Aynı odada kaldığım arkadaşın psikolojik problemleri vardı. Önce çok

MELİKE Dicle

Biraz kendini anlatır mısın?

Diyarbakır Eğitim Fakültesi mezunuyum. Doğum yerim de burası. Ailemin yanında okudum, üniversiteye giden ilk çocuktum. Bana erkek çocukmuşum gibi davranıldı, evin sorumlulukları bana yüklendi.

Örneğin, sayım görevlisinin "hane reisi" sorusuna annem, "kızım" diye cevap veriyor. Erkek kardeşim annemin lafına karşılık, bir şey olursa "git evin reisine sor" diyor. Annem bana sormadan bir şey yapmaz; bana güvenir, danışır. Babamın vefatından sonra annemin sözü geçer doğal olarak. Annem de babalık görevini bana yükledi. Çocuklar (kardeşler de) bazen karşı çıkıyor. Bazen yanlış olduğunu bile bile onlara karşı baskıcı olduğumu fark ediyorum. Toplum da buna itiyor.

Aile içinde aldığın sorumluluğun ağır; hayatını da sınırlıyor mu?

Örnek olmak zorunda kalıyorum. Ailem bana çok güveniyor.

Nigar Ademyılmaz; Diyarbakır Eğitim-Sen

yönetim kurulu üyesi, dokuz yıllık öğretmen. "OHAL'de çalışması sakıncalı" olduğu gerekçesiyle Diyarbakır'dan üç arkadaşıyla birlikte sürgün edildi. "Zararlı" sendikal faaliyetlerini Konya'da sürdürmek üzere, yeni öğretmenlik yapacağı okulda şimdi.

Kendime dair gizlenecek şeyler yapmak istesem bile; "yalan söylemez" dedikleri için, buna uygun davranma adına davranışlarıma da çoğu kez sınır koyuyorum. Dürüst davranmak istiyorum. Yedi yıl önce babam vefat etti. Öğretmenliğe başlar başlamaz maddi sorumluluk yüklenmiştim zaten. Çok zorluk yaşadık. Özellikle annem (ilkokul terk) aydın kadındır, okumamızı istedi. Oysa, babamın maddi durumu okumamızı zorlaştırıyordu. Bir ara liseyi bırak-

kork-
tum, sonra alıştım, zararsız olduğunu gördüm. Sık sık kapıya çıkıp çevreyi kontrol ediyordum. Sonra hakkımda, "Diyarbakırlı hocanın silahı var, kontrol ediyor" diye laflar çıktı. Ardından, bu dinlemeler kesildi. Korkuyu yenmek için üzerine gitmek gerekiyor.

Orada yoğun sosyal ilişkimiz oldu. İki km. uzağımızdaki köye, erkek öğretmen arkadaşımıza gittik. Köydekiler bunu yadırgadı. Daha sonra onlar bizim ziyaretimize geldiler, yine yadırgandı ve bizi uyardılar. Onlara anlattım, daha anlayışlı oldular. Muhtarın kardeşine beni istediler, kabul etmedim. Muhtar, bu ziyaretleri kaymakama şikayet etti. Kaymakam biz beş bayan öğretmeni çağırırdı. Bizi oturtmadan, ayakta dikili vaziyette, "kendinize çeki düzen verin, sonra yazılı şikayet olur" dedi azarlayarak. Ben de, dedikodulardan hareketle konuştuğunu söyleyip, yazılı olarak uyarmasını istedim ve hemen odadan çıktım. Tekrar çağırırdı, bu kez kibardı: "Burası küçük bir yer, batıda yaptığınızı burada yapamazsınız" deyip, diğer öğretmen arkadaşlarım hakkında bilgi istedi. Diyarbakırlı olduğumu söyleyince, elinin tersiyle odadan çıkardı. Sonra, Millî Eğitim Müdürlüğü soruşturma açtırdı. Erkek arka-

daşla-
rın geldiğini inkâr etmedim, bununla yargılanamayacağımızı söyledim. Kınama cezası aldık, "görev dışında öğretmenliğin onur ve haysiyetini bozan davranışlarda bulunmak"tan...

Tayin dilekçemi verdim, ama çok uzak bir köye sürgün gönderdiler. Kalacak yer yoktu. Benden başka kadın yoktu, iki erkek öğretmen vardı. Müdür odasında kalıyordum. Bu köy de Kürt köyü idi. Gitmeden önce öğretmenler benim hakkımda uyarılmışlardı, "komünist öğretmen" diye. Ramazan ayıydı, ben de oruç tutuyor, namaz kılıyordum. Şaşırmışlardı. Her insanla diyalogum vardı. Tekrar tayin istedim. Diyarbakır'a yakın bir yere tayin çıktı. Yalnız kaldım orada. Sene sonunda Diyarbakır'a tayinim çıktı.

Bir yıl sonra Ağrı'da görev yaptığım köye gittim. İkinci köydeki bir aile ile aram çok iyiydi, dört ay kalmıştım, benim için sebze tarlası bile ekmişlerdi. Çok farklı karşıladılar. Millî Eğitim Müdürü bile çok iyi karşıladı, tokalaştık. Ondan sonraki öğretmenler daha rahat ettiler. İlk köyümdeki insanlarla halen görüşüyorum. Altı yıl sonra hatırlanmak çok güzel; ortaokulun hizmetlisi, kız çocuğuna benim adımla vermişti, duyduğumda çok duygulandım.

Öğretmenliği seviyorsun anlaşılın...

Meslek olarak seviyorum. Köyde öğretmenlik yapmak istiyordum. Öğretmenliğe başlamadan ön-

çocukları pek sevmiyordum, daha sonra onlara duyduğum sevgi, giderek tutkuya dönüştü. Ağrı'da ilkokul ve ortaokulda matematik derslerine giriyordum. Fahri yapıyordum, para almadan. Çocukları sosyal faaliyete katmak, halk oyunu, tiyatro vb öğretmek hoşuma gidiyordu. Zor dönemlerini yaşadım. Müdür tezek taşıtıyordu, okulu temizletiyordu, bana ezil-yet ediyordu. O zaman sesim çıkmıyordu, kahrısı bizden taraftı. Bahçesine bile bakıyordum. Müdür, çocukları "Pis Kürtler" diye dövüyordu. Ona karşı çıkınca, "Kürtçülük" yapıyorsun diye saldıırıyordu. Haksızlığa karşı çıkıyordum, tepki veriyordum.

Diyarbakır'daki öğretmenliğin nasıldı? Artık doğduğun kentteysin...

Diyarbakır'a dört saat uzaklıkta olan bir köye gittim. Lojmanda iki kadın arkadaşlık. Köylü ile diyalogum güzeldi. Her konuda sohbet eder, tartışırdık. Her gece bir evdeydik. Okulda müdürüm aynı zamanda. Güzel şeyler yaptık, halen ilişkilerim sürer.

Yabancı öğretmenler ile size karşı davranışlar nasıldı?..

Yabancı öğretmenlere daha fazla saygı gösteriyorlardı. Onlara "yazık, garip, uzak yerden gelmişler" derken, yerlilere "bizdensin" tavrı vardı.

Kadın ve erkek öğretmenler arasında fark vardı; erkek öğretmenlerin çamaşırlarını, bulaşıklarını

yi-
kar, yemeklerini yaparlardı, kadın öğretmenlerinkini değil. Bize, daha çok taze ekmeğe gönderirdi, yemeğe çağırırlardı.

Babam vefat edince, annem yalnız kalmıştı, tayinimi istedim. Diyarbakır'a 4 km. uzaklıkta bir köye geldim. Ailemle birlikte kalmaya başladım. Üç yıl uzak kalmıştım. Son çalıştığım yerden ailevi nedenleri olmasa ayrılmak istemezdim.

Aynı kaldığın sürede sendeki izleri, kazanımları...

Aynı kaldığım sürede, birlikte çalıştığım insanların düşünce yapıları beni etkiledi, çok kitap okudum. Bilgilenme açısından olumlu oldu. Evdeyken daha çok roman okurdum. Hayatla kendi başıma mücadele ettim. İlk Ağrı'ya tayinim çıktığı zaman, babam, "gitme" dedi. Onunla tartıştım, gitmek istediğimi söyledim. Bağırılmıştım... O da "Bunu nasıl göndereceğiz, kafası kızacak, gece yarısı tepesi atar, geri döner" demişti. Oysa öyle olmadı. Olaylar karşısında serinkanlı olmayı, sorunları halletmeyi, daha az duygusal tepkiler vermeyi öğreniyor, olgunlaşıyorsun. Toplumsal davranışları öğreniyorsun; nerede, ne zaman, nasıl davranacağını, toplumsal kılıpları... Daha önce evde "erkek gibi" davranmayı öğrenmiştim. Erkek

*Sendika içinde aktif üyeliğe başlayınca
ister istemez kendimi,
geçiremi sorgulamaya başladım.
Daha fazla okuma ihtiyacı duydum.
Tuzun gelişen olaylar karşısında
tavır geliştirme...*

arkadaşlarım daha önce de vardı. Önyargılar oluştu, bir kadın olarak yerini öğreniyorsun, -erkek ya da çocuk değilsin- kadınlık kimliği sana dayatılıyor. Örneğin, erkek arkadaşlar bizi ziyarete gelmişti, ama onlar değil, biz soruşturmaya uğradık.

Öğretmenliğe adım atar atmaz soruşturma yaşamışsın. Sanıyorum arkası da geldi.

Diyarbakır Özdemir köyünde ilk dönem çalıştım. Kolum kırıldı kaza sonucu. Ameliyat oldum, okuldan bir süre uzak kaldım. İlk kez öğrencilerimi mezun edecektim, ancak diplomalarını imzalayabilirdim. İkinci yıl aynı köydeydim. Müfettişler benim okuldaki öğretmenevinde kalıyorlardı, açığı-

yakalamaya çalışıyorlardı. Dersine zamanında gelmeme gerekçesiyle bir öğretmen hakkında soruşturma açtılar, onunla ilgili soru sordular. Öğretmeni savundum. Sonra bize yöneldi soruşturma. "Camlar niye naylon" gibi ilgisiz sorular sordular, plan defteri vb şeyleri sordular, derse girdiler. İyi bir eğitim vermediğim gerekçesiyle yetersiz bulundum. Öğretmenliğimin altıncı yılındaydım ve yetersizliğimi yeni fark ediyorlardı!?. Bunun üzerine Bismil'e sürüldüm. Bir yıl çalıştım, tüm gücümle. Sabah 5.5'tan akşam 19.00'a kadar okuldaydım. Ortaokulların matematik, müzik ve Türkçe derslerine de giriyordum. Öğretmen olarak kendimi kanıtlama derdim oldu. Çok çalıştım, eksikliğim yoktu. İdareciler de takdir ediyorlardı. Buna rağmen, müfettiş, hiçbir eksik bulamadığı halde, orta dereceli rapor verdi. Okuldaki en düşük derecedi...

O sıralarda yine trafik kazası geçirdim ve kolum kırıldı. İkinci dönem gitmemem gerekirdi, ama kolum alçılı okula gittim, iki haftalık rapor aldım sadece. En son Diyarbakır merkeze geldim, üç yıldır buradayım.

Eğitim-Sen'le ilişkin nasıl başladı?

1992'de üye oldum. Köyde çalışıyordum, ilk yıl gelemedim, ikinci yıl aktif çalıştım. Kadın Komisyonunda yer aldım. Ailemden dolayı eylemlere katılmadım. Annem birçok konuda anlayışlı olduğu

Kadın-Erkek farkı

"Kadın ve erkek öğretmenler arasında fark vardı. Erkek öğretmenlerin çamaşırlar, bulaşıkları yıkanır yemekleri yapılırdı. Kadın öğretmenlere ise sadece taze ekmek gönderilirdi."

halde, sendika meselesine iyi bakmıyordu. Sendikaya üye olurken, hakların savunulması gerektiğini düşünüyordum.

Bismil'e sürgünden sonra özgürlüğümü kazandım, artık ailemi karıştırmamaya başladım. Hiçbir politik faaliyette bulunmadığım halde sürüldüm. Anneme bunu anlattım. Tarafsız kalmak, kendini korumak anlamına gelmiyor. Şimdi annemde de gelişme oldu, birçok konuda beni destekliyor, saygı gösteriyor.

Sendikadaki durumuna gelelim, neler yapıyorsun?

Son üç yıl aktifim sendikada, iki yıldır yönetimdeyim. Eylemlere de bu sürede katıldım. Daha önce sadece sendika içi faaliyetlere sınırlanmıştım.

Sade üyelik ile yöneticilik arasında nasıl bir fark var? Neler yapıyorsun?

Aktif üyeliğe başlayınca ister istemez çevren seni sorguluyor, politik anlayışın vb konularda. Kendini geliştirme, okuma ihtiyacı duyuyorsun, eksikliklerini gidermek için araştırıyorsun.

Dini inancımı bile sorguladım. Özellikle son iki yıl içinde, kendimde farklılıklar görüyorum. Pratik işler yaptıkça, zamanla bilgiye ihtiyacın olduğunu daha iyi farkediyorsun, hızla gelişen olaylar karşısında tavir geliştirme vb. Zamanla arkadaşlardan da destek gördüm. Belki İslam inancımı sorgula-

dım, ama yine de kaybetmedim, doğru bulduğumu yapıyorum.

Yaşam tarzıma, mücadelele bakınca İslam inancına şaşırıyorlar. Benim inancım; haksızlığa karşı mücadele, ezilenin, haksızlığa uğrayanın yanında olmayı gerektiriyor.

Çalışkanlığımı, üstlendiğin işleri zamanında yaptığımı görmeleri, sana "erkek gibisin" tarzında yaklaşımlara neden oluyor mu?

Sendikada öyle olmadı. Bekar olma avantajı diye bakıyorlar. Ben de "aileyle daha zor, anne alınmaz satılmaz" diyorum.

Sorumluluk sahibiyim, erkenden gelirim, başladığım işleri bitirmeden rahat etmem. Şimdi, perşembe günü gideceğim son ana kadar görevimi yapmak istiyorum.

Yönetimde kaç kadınsınız?

Yedi kişilik yönetim kurulunda iki kadınız, ikimiz de bekarız. Evli-bekar kadın gibi sorunlar oluyor. Evli kadınların evin tüm işlerinden sorumlu olduğu düşünülüyor. Çocuk, ev işi evli kadın için sorun oluyor. Evli erkekler için böyle bir sorun olduğu düşünülüyor. Oysa, ben de ev içinde ev işi yapıyorum. Erkek kardeşim evde bir bardak bile kaldırmıyor. Ev içi işleri aksatmamak için iki kat çaba harcıyorum. Bunu görmüyorlar, annemin her şeyi hazırladığını sanıyorlar.

Sendika içinde kadınlara karşı ayrımcılık var mı?

Tek tük olabilir, azınlıklar. Çoğu erkek arkadaş, kadın üyelerin sendikaya gelmemelerinden şikayetçi, gelmelerini istiyorlar. Evli arkadaşlar geldiğinde çocuklara bile bakan var.

Kadın komisyonuna tepki duyuyorlar. Böyle bir komisyon ile bizim ayırım yaptığımızı düşünüyorlar. "Bizi mi şikayet ediyorsunuz, mutfak işlerinden mi konuşuyorsunuz" gibi laflar atıyorlar. Bunun üzerine "gelin katılın" diyoruz, ona da yanaşmıyorlar. Feminizme karşı tepkisel bir davranışları var. Komisyonda feministlik yapıldığını düşünüyorlar. Kadın Komisyonunda son iki yılda çok aktif olmadım, zaman zaman katılıyorum.

Evli erkekler, sendikaya üye eşleri meselesinde ne yapıyorlar?

"Ben yardımcı olmak istiyorum, o istemiyor" diyorlar. Onların sorumluluk duyduğunu söylüyorlar. Örneğin masa toplanacak "bırak kalsın, ben yapayım" diyor, şikayet ediyor, ama adım atmıyor. "Gelmiyor ne yapayım, temizliği seviyor, bana çocuk bakımında güvenmiyor" gibi gerekçeler sıralıyorlar. Gerçekte özveri göstermiyorlar.

Senin sürgün meselene gelelim..

Muhtemelen son değıldir. Konya-Tuzlukçu

Köyüne sürgün edildim. Merkeze bile vermediler, 9 yıllık öğretmen olduğum halde. Sürgün yerini seçiyorlar. "OHAL'de (Olağanüstü Hal Bölgesi) çalışması sakıncalıdır" gerekçesi ile sürüldük. Buraya zararlı olduğumuz düşünülüyor. Konya'da

Korişi

zararsız olacağız demek. Tuhaf bir anlayış; eğer zararlıysak, her yerde oluruz.

Burada yapılmak istenen, yalnızlaştırma politikası. Gittiğimiz yerde yalnız kalacağımız düşünülerek, sendika faaliyetlerinin az olduğu, düşüncelerimizi paylaşacağımız insanların az olduğu yerlere gönderiliyoruz.

Kendi açımдан yalnız olacağımı düşünmüyorum. Halkla problemim olmadı. Düşüncesi ne olursa olsun halktan insanlarla diyalog kurabilir, bulunduğum toplumda belli şeyleri değiştirebilirim. Verdiğimiz mücadele burdan gitmekle bitmeyecek. Farkında olarak ya da olmayarak devlet bana bir misyon yükledi. Orada daha fazla çalışmak zorundayım, kendimi öyle görüyorum. Burada kalsaydım, yönetimden ayrılıp biraz daha pasif kalabilirdim, ama bu aşamada bu mümkün değil.

Dört arkadaş sürgün; Muazzez Onuk (yönetim kurulu üyesi), Mefahir Altındağ (mali sekreter), Emrullah Cin (KESK- GYK üyesi).

Neler yapıldı?

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurduk. Sürgün gerekçesine göre burada dava açma şansımız bile yok. Maddi manevi zarara uğradık. Protestolar, basın açıklamaları yapıldı. Sonuna kadar takipçisi olacağız. Görevi bırakmayı düşünmüyorum şimdilik. İlerisi için ne olur bilemiyorum.

Konya'ya sürgün edileceğim ocak ayında belli oldu.

'OHAL'de çalışması sakıncalıdır' gerekçesiyle sürüldük. Burada zararlı olduğumuz düşünülüyor.

Konya'da ise zararsız. Tuhaf bir anlayış. Kendi açımдан yalnız olacağımı düşünmüyorum. Halkla problemim olmadı.

AYRILMA, MİRAS, TAZMİNAT FALAN...

YEIDA

İrkçilik konusunda yoğunlaşmak, cinsiyetçilikle ırkçılık arasında bir ilgi göremeyenler tarafından, feminizmden uzaklaşmak olarak algılanıyor, hatta "davayı satmak". Bunları bıktıracak kadar yazdım. Kendime sordum: Peki ben ne zaman "davayı satarım"? Başkasına yapılan haksızlık bana hak olarak geldiğinde. Ne demek istiyorum?

Bir örnek vereyim: 1964'de sürülen Yunanlılardan kalan mülkiyeti sorunlu binalar var Beyoğlu'nda. Bugün hükümet, bu taşınmazlara ilişkin öyle bir düzenleme yapsa ki, ben bile o mallardan birinin sahibi olabilsem; mesela Türk, Müslüman, İstanbul doğumlu, boşanmış, çocuklu ve işsiz kadınlar - kendimi tarif ediyorum- ayda 50 dolara bunlardan birine sahip olabilir dese... Kadınlara pozitif ayrımcılığa pek yanaşılmaz ya, diyelim ki bu sorundan kurtulmak için böyle bir yol seçtiler, kadın hakları savunuculuğuna söyündular. Hatta bu uygulamada Morçatı gibi benimsediğim feminist bir grubu da muhatap kabul ettiler. "Kesinlikle kabul etmem, bu ahlaksızlığı asla yapmam, bu mülkler üzerinde tasarruf yetkisi-hakkı olanlar gerçek sahipleridir" der miyim? Diyebilir miyim

Ezilenin ayrılma hakkı, ayrılmada zararların tazmini, miras paylaşımı... Bu konular, emeğine, bedenine, kimliğine el konmuş bir cinsiyetin mensupları olarak biz kadınları yakından ilgilendirse gerek, "Tapu kadastro işlerini karıştırmayalım" diyen solcu erkeklerden farklı olarak.

bilmiyorum, ama demem lazım. Eğer bu, davayı satmak olacaksa, varsın satmış olayım.

Yoksa şöyle mi derim: Mücadelemizle pozitif ayrımcılığı nihayet kabul ettirdik, bu olanağı tepeceğim de ne olacak, sadece benim reddetmemle mi sorun çözümsüzlükten kurtulacak, ben kabul etmesem, başkaları, mesela faşistler yerleşir buralara; hem bu fırsatı kaçırırsam çocuğuma da haksızlık etmiş olmaz mıym vs.? Bu ikincisini demeyeceğimin garantisi var mı?

Kimbilir mülk-mülkiyet konularından belki de bu nedenle hoşlanmıyor Türkiye solu da?..

Ezilenin ayrılma hakkı, ayrılmada zararların tazmini, miras paylaşımı... Bu konular, emeğine, bedenine, kimliğine el konmuş bir cinsiyetin mensupları olarak biz kadınları yakından ilgilendirse gerek, "Tapu

kadastro işlerini karıştırmayalım" diyen solcu erkeklerden farklı olarak. (1)

"Bugüne kadar üretilen zenginlikte kadınların hiç mi payı yok ki, bu ülkedeki tapuların % 73'ü erkeklerin, sadece % 9'u kadınların üstüne?" diye yazmıştı haklı olarak Yeşim Harcanoğlu.(2) Cinsiyetçilikle ırkçılık arasındaki ilişkiye bir örnek daha. Tapu işlerini siyaset dışı tutmasak, karıştırsak kimbilir daha neler çıkar altından. Boşanmada; "mutlu aile" iken kadının yaptığı işler işten sayılmaz, erkeğin evin reisi olması hasebiyle tapuları edindiği hesap edilmez. Aynı değil ama, benzer şekilde, "o hoşgörülü günlerde" birileri üretirken, ticaret yaparken, egemenlerin savaşla-elkoymayla geçindiklerini unutmamız, kültürümüzde özeleştirilmeyişinden, insan hakları konusundaki sabıkamızın epey eskilere dayanmasından sanırım.

Nasıl ki, erkek egemenliğine gerçek darbeyi vuracak olan, boşanmada mal rejimindeki değişiklik ise (mal ayrılığı rejimi yerine, ortak bölüşüm), tazmin-telafi çabaları da insanlık suçlarının bir daha tekrarlanmaması içindir.

Bu nedenle muhalif basının, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde görülen ve elbette önemli olan, Kürtlerle ilgili davalarla (Diyarbakır/Akduvar,

Mardin/Zeki Aksoy) yakından ilgilenmesi ve ama Kıbrıs/Girne'deki babadan kalma eviyle ilgili hak arayan Titina Loizidou'ya gözlerini kapaması ilginç. Çünkü Loizidou davası da geleceğimizi ilgilendiriyor. Mülkiyet hakkının ve konut dokunulmazlığı hakkının sürekli ihlal edildiğini öne süren bu gazeteci-avukat kadının 1974'ten beri Türk egemenliğinde bulunan Girne'ye dönmek ve oradaki mallarından yararlanmak istemesi Türklerin, Kürtlerin, Kıbrıslıların, hepimizin kaderiyle ilgili.

Ha deyince olacak şey değil ama, ırkçılığa, cinsiyetçiliğe, tüm egemenliklere karşı insan hakları kültürünü yerleştirmemiz gerekiyor. Çünkü "birilerini kestik, iyi ettik"ten başka bir anlamı olmayan, "Vanlıyam şanlıyam kılıcı kanlıyam" gibi türkülerde dışa vurulan fetih kültürüne sahibiz; alabildiğine militarist, alabildiğine erkek.

Fetih kültürümüzün "onun bunun malını alacak kadar güçlüyüz" demek olduğunu söyleyen-yazan Çetin Altan gibileri yok denecek kadar az. Zaten yok sayılıyorlar. Azınlık hakları akademik bir konu. kimi durumlarda edebi, marjinal, bazen de feminizm gibi şıklık katan bir renk. Jenosid, pogrom. ırkçılık hâlâ akademisyenlerin bile ağzına ala-

madığı terimlerken, azınlıklar sosyalist ansiklopedilerde bile iç düşman gibi anlatılıyor, kulak kabartmaya değer olanlar ancak, Müslümanların kurtardığı Ermeni hikâyeleri iken, tabuları kırıyor sayılır mıyız?

Kürt arkadaşlarımın neredeyse tamamı kurtarlardan?! Türk arkadaşlarımdan ise sadece iki kişiden duydum. Yani bizde kurtarma hikayesi bile yok. Kıskançlığımın değil ama, suçlarımızı yeteri kadar sayıp dökmediğimizden, mahkûm etmediğimizden, bu hikâyeleri anlatmak için çok erken, daha bunları hak

etmiyoruz diye düşünüyorum.

"Ermeni Yelda", şaşkın ben

Ermeni Diasporası Araştırma Merkezi'nin (CRDA-Le Centre de Recherches sur la Diaspora Armenienne) davetlisi olarak gittiğim Paris'te, 18 Nisan'da Kürt Enstitüsü'nde konuşmacıydım. Enstitü bu toplantıyı duyuran metinlerde beni "Ermeni yazar Yelda" olarak tanıtmış. İstanbul'da Diyarbakır'da Azalırken kitabımı okumuşlardı, ama yine de beni Ermeni

18 Nisan 1998 Paris, Paris Kürt Enstitüsü Başkanı Kendal Nezan ve Yelda-

zan-
netmişler. İkinci kitabımda TİS (Türk-İslam-Sünni)
kimliğimin altını çizmem iyi olmuş diye düşündüm.

HEP, DEP, HADEP'e baskıları protesto etmek istediğimizde, mesela HADEP kendisine Türkiye partisiyim dediği halde, biz Kürt olmayan kadınlar dayanışmamızı belirtmek için, Kürtlerin partisi diye söz ediyorduk. Paris'te tanıştığım bir Ermeni bana, İstanbul'da ne var ne yok diye sorarken, bir ara şöyle dedi: "Kürtlerin hakkını koruyan bir parti vardı, adı neydi unuttum, onun durumu nedir şu sıra?" Hay ağzına sağlık dedim. Hemen hemen her partide Kürtler bulunuyor, ayrıca HADEP de Kürtlerden müteşekkil bir parti değil. Bunu elbet biliyorduk, ama şu sade tanımı bulamamıştık: Kürtlerin hakkını koruyan parti.

Tanıştığım birçok Ermeni'den şuna benzer şeyler duydum: "Ben tarih ve coğrafyaya çocukluğumdan beri meraklıyım". Allah, Allah? Bunu benim anlamam ne kadar zor; tarih dersinden nefret ederdim, sevenine de pek rastlamadım. Tarihle zorumuz var da ondan...

Kürt Enstitüsü'ndeki konuşmamdan sonra, "siz nostalji yapıyorsunuz, artık bunları bırakalım" diyenlere çok şaşırdım. Çünkü ben de "biz eski-

den
ne güzel yaşamışız" içerikli nostaljik söyleme hep karşı çıkıyordum. Sonra anladım ki, "nostalji"den kastedilen şuymuş: Bu topraklarda eskiden Ermeniler de vardı, demek nostalji sayılmış ve bundan rahatsız

Mağdur olmayan, bele ki egemen taraftan biri "Ben onları (Yahudileri, Ermenileri) anlıyorum" dediğinde, "kadınların ne hissettiğini biliyorum" diyen erkeklere duyduğum kızgınlığı hatırlıyorum, kendimi nasıl haksızlığa uğramış hissettiğimi. Ben de Ermeniliğin ne demek olduğunu, insanın kendini nasıl Yahudi hissettiğini, bunları asla bilemeyeceğim.

olunmuştu... Neyse ki sadece iki kişiydi bunlar. Genelde ortak bir ruh yakaladığımız bir toplantıydı, birbirimizi anladığımızı sanıyorum. Enstitüde çok kadın vardı ve ben onlarla daha çok konuşabilmeyi isterdim. En azından çocukluğumda, fırsatım olduğu halde bu lisana kulaklarımı kapatmış olmamın faturasıydı bu.

Söz lisana gelmişken: Son yıllardaki hevesim, çabam sonucu biraz öğrendiğim Ermenice ile kesik kesik cümlelerden oluşmuş kısa bir metin

hazırlamıştım
yurtdışındaki toplantılar için. Bir yakınlaşma, nezaket, hatta şıklık olsun diye. Bununla her toplantıda Ermenileri ağlatacağımı nasıl bilebilirdim?.. Acıtan olmaktan kurtulamadım, insanların yüzlerini güldüremedim...

Ermenice metnimi okuduğum -okumaktan ziyade, konuşmak sayılabilirdi çünkü ezberi gayet zayıf olan ben, nasıl olduysa ezberlemiştim- toplantılarda, bir Türk'ten "neroğutyun gihıntrem" (3) duyan Ermeniler ağlıyordu. Ama ben hiç ağlamıyordum. Adeta, insanların yüreğinin başını nereden yakalayıp acıtacağını bilen profesyonel gibiydim. "O kadar duygulandırdın ki insanları, fenalaşıp salondan çıkarlar oldu" gibi sözleri, mahçup tebessümle karşılamam hepten arsızlıktı. Onlar kadar, onlar gibi üzülemediğime utanıyordum, ama uyandırdığım etkiden duyduğum memnuniyet bunların üstüne çıkıyordu. Ne zaman ki, bir gece rüyamda içim acıdı, ağlayarak uyandım ve bir yarım saat da oturup ağladım, utancım o zaman hafifledi.

Mağdur olmayan, hele ki egemen taraftan biri "Ben onları (Yahudileri, Ermenileri) anlıyorum" dediğinde, "kadınların ne hissettiğini biliyorum" diyen erkeklere duyduğum kızgınlığı hatırlıyorum, kendimi

nasil haksızlığa uğramış hissettiğimi. Ben de Ermeniliğin ne demek olduğunu, insanın kendini nasıl

Drancy Gelecek filminde genç bir tarih öğrencisi, araştırması için, bir Yahudi kadından yaşadıklarını kendisine yazmasını ister. Kadının cevabı şu soru olur: "Evet, hayatta kalanların anlatması, yazması lazım ama unutmak isteyenleri de anlayın, konuşmak istemeyenlere saygı duyun. Son tanıklar da öldüğünde siz tarihçiler ne yapacaksınız?"

Yahudi hissettiğini, bunları asla bilemeyeceğim.

Arnaud des Pallieres'in "Drancy toplu konutlarını (toplama kampı) gezdiğimde heyecanımın beklediğimden daha küçük olduğunu gördüm, hayal kırıklığına uğradım, kendime öfke duydum" sözlerini işte bu yüzden iyi anladığımı sanıyorum. 3 Mayıs Pazar sabahı İstanbul Film Festivali'nin son gününde, Drancy Gelecek (Drancy Avenir) filminin gösteriminden sonra, sözlerine "35

yaşındayım, Fransızım, Yahudi değilim" diye başlayan filmin yönetmeni

Pallieres ile sohbet ettik. II. Dünya Savaşı'nda Fransa'nın Naziler tarafından işgali diye de tanımlanabilen bir dönemi, o, Soykırım olarak ele alıp bunda Fransız rolünü irdeliyordu, kendi sorumluluğunu araştırıyor, gösteriyordu: "Suç Almanlara yüklenmiş, bu temayı işlemek de Yahudilere terkedilmişti. Oysa, benim gibiler de bu konuyu ele almalı"...

Drancy Gelecek filminde genç bir tarih öğrencisi, araştırması için, bir Yahudi kadından yaşadıklarını kendisine yazmasını ister. Kadının cevabı şu soru olur: "Evet, hayatta kalanların anlatması, yazması lazım ama unutmak isteyenleri de anlayın, konuşmak istemeyenlere saygı duyun. Son tanıklar da öldüğünde siz tarihçiler ne yapacaksınız?" Bu yakıcı soruları ben de zaman zaman kendime sordum. Herhangi bir ideolojiyle değil, ahlak temelinde cevap verebildiğimde, bunu gerçekleştirebildiğimde kendimi sevdim. Yapmadığım röportajlardan, yazmadığım sohbetlerden çok şey kazandım: Kendime saygı.

Arşivlere girilemeyen, sözlü tarih çalışması yapılamayan memleketimizde, iyi niyetinden kuşku duymadığım insanlardan çeşitli kereler öneriler aldım, "Falan yerde çok yaşlı, olayları yaşamış biri var, araştırmaların için git konuş onunla" gibi. Kurbanı

ölme- den yakalamaya çalışmak, onu incelemek, bu fırsatı kaçırmamaya çalışan leşkergası gibi kapıp teybimi o insanın üzerine çullanmak, kurbanların ruhunu yağmalamak olacaktı. Belki de bu yüzden bilimsel, akademik çalışmalara soğukluğum; inceleme-araştırmalara değil de romanlara inanışım. Anıları, hikâyeleri hatta masalları daha sahici buluyor olmam.

Mağdur olmayanın araştırma yapması, otopsiye benziyor, cenazeleri parçalamaya... Oysa masaya yatırılması gerekenler barbarlıkları yapanlar ve onu paylaşanlar.

Senedini ödememeye alışanlar

Kuruluşunun 90. yıldönümü dolayısıyla Jamanak gazetesi Şubat '98'de Karagözyan Derneği'nde Lozan Antlaşması, anayasa ve Türkiye'deki gayrimüslim azınlıkların hakları konulu bir panel düzenlemişti. Türkiye'de bir Ermeni derneğinde belki de ilk kez bu konu konuşuldu. Konuşanlar Ermeni değildi, Türk akademisyenlerdi: Osmanlı'da milletler eşit haklara sahipti deyip Türkiye'de azınlıklara tepki olduğunu teslim eden Prof.Dr. Baskın Oran; asimilasyona hayır-entegrasyona evet diyen, devletin güvenlik kaygısını vurgulayan Doç.Dr. Turgut Tarhanlı; mahkémelerde, yönetmeliklerde azınlıkların "TC yurttaşı yabancı", "Türk uyruklu yabancı" olarak bahsedildiğini söyleyip,

"hoşgörü ortamı yaratmalıyız" diyen Prof. Dr. Rona Aybay; azınlıkların devlet dairelerine gittiklerinde korkmaktan, azınlık sendromuna girmekten vazgeçmelerini öğütleyen Prof.Dr. Erdoğan Teziç. Hepsi de hukukçu olan bu akademisyenler, bir Ermeni avukatın "hukuki olmayan yollarla gayrimenkullerimiz vakıflarımızın elinden alınıyor, cemaatlerin mal edinebilme hakkıyla ilgili görüşleriniz nelerdir" sorusu karşısında adeta tavana bakıp ıslık çalar gibiydiler... Önce sessizlikle, sonra filancanın -İsmet Sungur- kitabını okumasını tavsiye ederek (Teziç), avukatın cevap isteme ısrarı karşısında, "benim alanım değil ama" diye başlayıp kamu otoritesinin takdir marjını hatırlatarak (Tarhanlı), "Dışişleri Bakanlığına saçını başını yoldurtan üç kurum" diye, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Talim Terbiye Kurulu ve İçişleri Bakanlığını sayarak (Baskın Oran) bu tür başka soruların önünü kestiler. Mebzul miktarda polis bulunan -benim de konuşmaktan korktuğum- bu tarihî toplantıyı Prof. Teziç şu sözlerle kapadı: "Bizim dört Türk akademisyen olarak burada bulunmamız, devlet baskısı olmadan sere serpe tartışmamız; böyle birşey Yunanistan'da olmaz"... Ermenilerin davetine icabet etmelerinin bir lütuf

olduğunun altını çizmiş oldu. Bakın biz senedimizi ödedik der gibiydi; sanki normal olan, yapılması gereken, senedi ödememek...

Kapağında ortaşı Kıbrıs haritalı Türk bayrağı bulunan, "Kıbrıs Türk'tür, Türk kalacaktır" yazar dergilerin bulunduğu bir ortamda büyüyen, bugün bundan rahatsız olmayan, Kıbrıs-Türk Cemiyeti'nin ikinci başkanının oğlu, yazar Selim İleri'nin 6-7 Eylül'ü azınlıklara karşı değil de, kendi mahallesine özel olarak düzenlenmiş ne idüğü belirsiz bir saldırı gibi yazmasının ardında neler olabilir sizce: "O son madamlar, son 'müs'üler kadar, mahallenin Müslümân-Türk kalâbalığı da olup bitenden korkar, acı duyar. ..yalnız azınlık yurttaşlarımız değil, biz hepimiz, bütün mahalle endişe içindeydik." (4)

Franz Werfel'in 1933'te yayımlanan "Musa Dağ'da 40 Gün" kitabını biz geçen yılın nisanında okuyabildik, Belge yayınları sayesinde. Elia Kazan'ın 1960 yapımı "America America" filmini de 2 Nisan 1997'de ancak izleyebildik. Hani şu Türk komutanı için tavuk çalan Vartan'ın başına gelmeyen kalmadığı; ateşe verilen kilisede insanların dumanlar arasında "Der boğormia" diye dua haykırırken yakıldıkları; Ermenilerin yakıldığı günlerde "Onlar kahvaltı, biz öğle yemeği olacağız" öngörüsünde bulunan Rum Stavros'un babasına bir resmî yetkilinin "Ben Rumları severim" dediği,

Stavros'un malına parasına göz koyan adamın ona "Biz kardeşiz" diyerek, senin malın benim-malım hikâyesini başlattığı, Anadolu'nun Ermeni'den, Yunan'dan arındırılmasını anlatan film. Tek gösterim İstanbul Film Festivalinde. Ve ertesinde tek yazı, Andrew Finkel imzalı. (5) Türk eleştirmenler bu filmi tanıtmaktansa, Elia Kazan'ın Amerikan Aleyhtarı Etkinlikleri Araştırma Komisyonu'ndaki tavizkâr/şâibeli davranışı üzerinde durmayı tercih etti. Başlığını da "Elia Kazan'ı yakmalı mı?" koyarak. (6)

Eşilliği sindirmeyen özür de dilemiyor

Geçen yıl Erzurum'un düşman işgalinden kurtuluşunun 79. yıldönümü töreninde hiç kimse Ermeni rolünü oynamayı kabul etmedi. Neden dersiniz: "Ermeni rolünü üstlenen kişiye önce yakın çevresi 'Başka rol bulamadın mı Ermeni oldun' diye büyük

Geçen yıl Erzurum'un düşman işgalinden kurtuluşunun 79. yıldönümü töreninde hiç kimse Ermeni rolünü oynamayı kabul etmedi.

Neden dersiniz: "Ermeni rolünü üstlenen kişiye önce yakın çevresi 'Başka rol bulamadın mı Ermeni oldun' diye büyük tepki gösteriyor, hatta hakaret ediyor"...

tepki gösteriyor, hatta hakaret ediyor" (7) Başbakanın kızgınlığını bir vatandaş şöyle dile getirdi: "Başbakan aslında Ermeni çocuğu, biz halk çocuğuyuz" (8) Tendürek dağında öldürülen on PKK'lının cenazesi Antalya'ya götürülmek zorunda kaldı. Çünkü Serik ilçesi halkı "bu topraklarda Ermeni uşaklarını canlı veya ölü istemiyoruz" dedi. (9)

Halkın da sindirmesi lazım eşit hakları; hukuk ilincinin yerleşmesi lazım. Uluslararası kurumların baskısıyla devlet hak verir, halk onaylamazsa, eşit hak, ayrıcalık-ımtiyaz olarak görülebilir. Ve sonrası katliam: İnsan hakları açısından reform denebilecek 1856 Islahat Fermanı ile Ermeniler millet tabir edildi, Nizamnamei Ermeni ile haklar tanınacağı taahhüt edildi; Müslüman halk tarafından hoş karşılanmadı, İslamiyete terstir diyenler oldu. Sonrası Hamidiye Alayları... Hamidiye Alaylarının kaldırıldığı, anayasalı, parlamentolu döneme geçildiği 1908 Meşrutiyet'in ilanı. Devamında İttihatçıların Pan-İslamizmi, Pan-Türkizmi. Sonrası 1915...

Fransa'da herkes yurttaştırdı denmiş Napolyon

döneminde, ama Yahudilerle eşit olmak sindirilemediğinden, Dreyfus olayı patlak vermiş. Bugün Fransa'da, Nazilerin Fransız Yahudilerinden çaldığı resimler müzelerde sergileniyor, hem de gerçek sahiplerine ulaştırılma amacıyla. (10) Almanya'da Nazi katliamlarında askerlerin rolünü gösteren sergi açıldı. Bizde ise, tarih için özür dileme alayla karşılanan bir davranış. Basınıımızdaki manşetler: "Özür dileme yarışı", "Özür dileyen dileyene", "Hristiyanların doğadan özrü" vb. Karadeniz'deki kirlenmeden sorumlu olan Hristiyan halklar elbette ki özür dileyeceklerdir: "Müslümanlık çevreye çok daha şevkatlidir". (11) Haçlılar elbette özür dilemeli. Bulgaristan Cumhurbaşkanı, 1986'da Türklere yapılanlardan dolayı Ankara'da özür dilediyse, bu onun suçlu olduğundandır. Bizim kims-eye özür borcumuz yoktur; utanacak birşey yapmadık. Fethettiğimiz yerlere saçtığımız kurşun değil, neşeydi; döktüğümüz kan değil, hoşgörü tohumlarıydı. Yerli halkların, aman ne iyi ettiniz de silahlarınızı kuşanıp ele geçirdiniz bizim buraları, diye sevgi gösterdiği bir milletin, dinin çocuklarıyız.

Geçmişle hesaplaşmak, tarihle yüzleşmek, vicdan muhasebesi yapmak adına yapılan şeyler alaya alınıyor bizde, hem de Hristiyanlığa dair sembollerle:

Holokost'u anma gününde Viyana Operası'nın Anne Frank'ın Günlüğü'nü sahneye koyması dolayısıyla yapılan haberin başlığı "Viyana Operası günah çıkartıyor!" idi. (12) Radikal solcuların içinde de Hristiyanlığı aşağılayan bolca benzetme bulmak mümkün. Mesela: "Katil Türkesle ilgili medyatik propagandanın ardından bizim de bir çift sözümüz var; Tescilli katil 'vaffiz' edildi". (13)

1) Çoğunluk Aydınlarında İrkçılık. Sy. 324

2) Ocak 1998, Pazartesi

3) Ermenice, özür dilerim.

4) 1.7.1997, Cumhuriyet

5) 4.4.1997, Sabah

6) Burçak Evren, 7.4.1997, Radikal

7) 14.3.1997, Hürriyet

8) 27.8.1997, Sabah, Hürriyet 9) 12.4.1998, Kanal D

10) 13.4.1997, Cumhuriyet 11) Nilüfer Kuyaş, 27.9.97, Milliyet

12) 7.1.1998, YeniYüzyıl 13) 3.5.1997, Özgür Atılım

SIYASALLAŞAN ANNELER

görmezlikten gele-
meyeceğimiz
açıktır. Onları

ZEYNEP Dara

Anneler Günü nedeniyle yapılan alternatif etkinlikler sonrası bazı kadınların görüşlerini aldık. O Kürt anneleri, çocukları için üzülen ve acı çeken, bunun ardından politikleşen kadınlardı. Anneliğin bizim gibi ülkelerde farklı bir anlamı var. Geniş aile ilişkisi, yoksulluğun, işsizliğin, can güvenliğinin olmadığı ülkemizde; sağladığı güvenliğin yanı sıra, politik bir anlam da taşıyor.

Çocukları cezaevine düşen, kaybettirilen, öldürülen ya da gerilla mücadelesine katılan anneler, zaten güvenlik güçlerinin baskısını doğrudan yaşıyor; ya eve yapılan baskınlarla ya da cezaevi önlerinde gördükleri eziyetlerle bunu direkt yaşar hale geliyorlar. Bir süre sonra yalnız çocukları için değil, diğer insanlar da onlar için anlam

kazanıyor ve hak ihlallerine karşı çıkıyor, politize olmaya başlıyorlar. Her cumartesi günü Galatasaray'da -eğer çok hasta değilseler veya uzak bir cezaevinde olan çocuğunu görmeye gitmemişse- kayıplarının bulunması için oturuyorlar.

Bu Kürt annelerin az sayıda olmadığı belli. Ama annelik durumunu yüceltip, kadınları annelik içine sıkıştırmayı düşünmüyoruz. Bunların özel bir durumu olduğu ve bunu

kendi ifadeleriyle anlamaya çalışmak gerek.

Özgür Kadın Derneği, Med-Kom'da, K.KADAV (Kürt Kadınlarıyla Dayanışma ve Araştırma Vakfı) ise Bağcılar'dakikendi binasında alternatif Anneler Günü etkinliği düzenledi. Bu etkinliklere katılan politik annelerle yaptığımız kısa görüşmelerde, kimi Kürtçe, kimi Türkçe konuşmak istedi.

Cumartesi insanların 159. oturma gününde, Galatasaray'da oturan bir grup anne

(Foto: Hasan Yılmaz)

Besê;

"KAYIPLARIN SONU GELSİN"

Bu savaşı bitsin. Herkes huzur içinde evinde olsun. Herkes için barış istiyorum. Anneler ağlamasın, kayıpların sonu gelsin. Annelerin bu yerlere gelmeleri iyi oluyor. Kız-erkek çocuk ayrımı yapmıyorum, ama kız çocuklar anneyi daha iyi anlıyorlar. (Elbistanlı, 56 yaşında, altı çocuk annes)

Zeynep Demir;

"EM AŞİTİ DIXAZIN"

We roja çî biwem, zam heyî. Me zaroke mezin gîr. Bra ne kebîn havse ne ji herin askere. Em aşitî dixazîn. Wekti lî vî êmra me ji bikîn terêrist veki em derketin ser çiyê. Zare me, bira nebîn esker, polis gerilla bira nebîn kurban. Lokme em dixun lî boğazame dîminî. Îro ez herim kija havse hundire mî dîşevitî. Esker û polis ji-bûnîn maşa. dîla diyawan ji yani diye tîrk ji hundîra man dîşevitî. Ez van dîjmin nabînim. 45 yaşında, yedi çocuk annesi)

Anocan;

"EM DESTÊ HEV-BIGRIN"

Ji bo hemû dayîka jî hemû hewdu bigrin, bira destê hev bigrin. Ev dawa dayîka giştîya yî. Zarê dayîkên Tirka, jî de guştin. Mana rja dayîka, ji bo me û van fark heyê. Çawa? Dayîke Tirka we şerê niha, bisekîni bira dayik negrî. Biratî, aşitî dixazîn. Şêr naxazîn.

Çemê hediye tûne bû. Bira aşitî bîxwazîn. Êw şer, ne şerê dayîka. "Biçikêki hejî, ew jî be teşî." Ew jî tê şewatî, bê takaltî bi. Li Tatvanê kutuya bi kurdele kesk û sor anî bû. Polis li mî xist. Mi jî got; "Win Nevzat'ê min

bîkujin, bi hezara Nevzat henin". (Ji Tatvanê, 65 salî, dayîka 6 zaroka yî)

Kamile Gökçe;

"QET ŞAVATA ZAROKA NEXI DILEME"

"Hemû roja dayîka ji Kûrda pîroz bî. Qet şavata zarokvan nexi dilêvan. Zahft xwşê, jî we roja zarokê mîn hemû jî mî hediye tinin. Hezkîrîna zaroka lî ser bî mî digrî. (kuwwet didi mi).

Hedîkirin, jî zor. Ji Tatvan'ê em şeş meh bere hatin. Em dixwazîn, vê roja li Tatvanê pîroz bikîn. Rehetî nedamen, nedihîştin xebat bikin, bi mecbûrî em ji ci û vare xwe rabun. (44 salî, dayîka 6 zaroka yî)

û dayîka
Ceme hediye tûne bû.
Bira aşitî bîxwazîn. Ev şer,
ne şerê. Dayîk biçikêki be
şiyar bivi jî ewê azadî nezîk
bivi.
Ew jî tê şewatî, bê takaltî bi.
Li Tatvan'ê kutuya bi kur-
dele kesk û sor anî bû.
Polis li mî xwist.
Mi jî got; "Win Nevzat'ê min
bîkujin,
bi hezara Nevzat çêdibi".

Seher;

"KÜRT ve TÜRK ANNELER İÇİN FARKLI"

Çok güzel bir gün. Kendimizi hazırlıyoruz. Biliyorum çocuklarımın başlarına gelecek. Şimdi küçükler. İki yıl önce Tatvan'dan geldik.

Kürt kadınları daha çok kan vermişler, çocuklarını kaybetmişler, anlamı farklı. Ama aslında, Kürt ve

Pir xweş derbas bû. Hemû dayik em wer serhev. Yayike asker ji hatîbu nav me. Ez dîxazîm bin jî be ser hev. Em destê xwe bîdîn hev. Vi şera bîra xelas bibi. Bi aşîtî gelek tîşt çebivi. Em dayik çî ka zarokkeme dekebi zindana em wan tene nehelin, her gav nav wan. Bi xexara 5bin7 zaroke me bi zindana deyî. Em wan tene nebeli. Roja şemi lî Galatasaray runuştine, lî mitinga û bîrçibuna grevi em babevbîn

Türk anneleri için anlamı farklı olmamalı.

Bütün herkesin kendi istediğinin gerçekleşmesini isterim. Çocuklarıma "sizler şanslısınız" diyorum. Bizim annelerimiz mücadele etseydi bugün böyle olmazdı. (Tatvanlı, 30 yaşında, 4 çocuk annesi.)

Elif;

"GERİ DÖNSÜNLER"

İstiyorum ki, savaş bitsin, herkes çocuk çoluğuna kavuşsun. Gurbete gidenler geri dönsün. Üç oğlum Almanya'ya kaçmak zorunda kaldı, bu savaş yüzünden. Kocam sakat. İki kızım yanımda ancak. Kendim çalışıyorum, çocuklarımı okutuyorum. Kürt Alevileri sıkıştırıyorlar. Ancak çeken bilir, söylemekle bitmez. (Elbistanlı, 50 yaşında, 5 çocuk annesi.)

Fadime;

"EŞİTLİK, EŞİTLİK, EŞİTLİK"

Annelik yeri gelince güzel, bazen de kötü bir duygu. Bana burukluk veriyor. Çocukların isteklerini yerine getirmesem burukluk veriyor. Biraz karamsarım, yani anneler Türk, Kürt, Alevi, Şafi olsun tüm annelerin arasında fark olmasın istiyorum. Bir evin içinde iki

çocuğa ayrı muamele nasıl kötüyse, tüm dünyada

aynı olsun. Kadınlar çalışsın, ekonomik özgürlüğünü kazansın, o zaman her konuda kendini ispatlar. Bunlar olmasa bir hiçsin. En büyük isteğim sağlık, huzur. Çocuklarım okusun istiyorum. Kendilerine, topluma faydalı olsunlar. Ben evimde rahat olsam, biri rahatsız ise ben de rahat edemem. Eşitlik, eşitlik, eşitlik... (Dersimli, 39 yaşında, 3 çocuk annesi.)

Zübeyde Tepe,

"EM DESTE XWE BIDIN HEV"

Em ji bo roja dayîka hatini bû serhev. Civatek gelêk xweş derbas bû. Hemû dayik em wer serhev. Dayike askera ji hatîbûn nav me. Ez dixwazim hin jî bê ser hev. Em deste xwe bîdîn hev. Vî şera bîra xelas bibi. Bî aşîfî gelek tîşt çebîvî. Em dayik çî ka zarokeme dikebi zindana em wan tenê nehêlin, her gav nav wan

bin. Bi xexara 5-7 hezar zarokê me bi zindana deyî. Em wan tene nehelin. Roja şemî lî Galatasarayê rûniştinê, lî mitinga û birçîbûna grevî em bahevbin .

Bi sala 1994 ê (piştî Ferhat em hatin Stanbolê).Kêça min ji niha li hefsa Bayrampaşa girtîyî.

Rabime İnce,

"EM ZÛLMÊ KABÛL NAKIN"

**Îro, gelek dayik hebû kurd şiyar bûyî,
natirsin îdî.**

**Em aşîtî dixwazin. Zordarî me tesîr naki. Keça mî
bûyî dû sal lî hefse deyî û tedavîya wê ji nakin,
birindarî. Wexwta zarokê me dimre, cesetemê davî
wek guçîkamirîye. Me zarokê xwe ser bilindî
mezinkirinî. Heta bekê me nedin em runanîn. Ew lî
fena xwe li me diki. Em jî weya kabul nakin.**

Dijmin rehetî ne damê, em jî rûnanin. Em jî dayikijibo zarokê xwe ji heya ji destê me werî em biki. Azadîya xwe heya biwi em nasekîni bi xwena...Va roja derbas bû MHP zarokeki me guştin. Neticemê,

yeki saqlêm tûneye, dayîka askerê ji dayik zevalîya Tırka bîvê "Em guştin naxwazîn derkebin alana îro, gelek dayik hebû kurd şiyar bûyî, natirsî. Em aşîtî dixazin. îro em tehsîr naki. Keça mî bûyî dû sal lî hefse deyî û tedavîya wê ji nakin, birindarî. Wexta zaroke me dimre, ceseteme davî wek guçîkamirîye. Em zaroke xwe ser bilindî. Heta heke me nedin em runanîn. Kes rehet nabî. Ew lî fena xwe li me diki. Em jî weya kabul nakin. jja, MHP bera ser me diki. Mekset millet kişîrmişdiki, em kes naxebî em gîş vî riya van zanin. Serkeftin dixazin.

Toplantıda 2 asker annesi ve bir babası vardı. İki aile de Diyarbakırlı yani Kürt'tüler. Diyarbakır'da diğer ailelere de cenazede söylemişler "gelin" diye, ama diğerleri korkmuş. Biri asker annesi oğlunun cesetinin işkence gördüğünü, (mezarı açmışlar) söylüyor. Onlar da bizim gibi işçileri de sürünecekler.

"HER YÜZDE YANGIN VAR"

SEVAL Esaslı

Cemile'yle bir şiir etkinliğinde tanışmıştık. Gazeteciydi. Gerçi etkinlikte o da şiir okumuştur ama n'olacak, Türkiye'de şiir yazmayan mı vardı? Evime benimle röportaj yapmaya geldiğinde öğrendim ki o, roman da, öykü de, senaryo da yazıyordu. O gün sinema üzerine konuşurken, "Bir senaryom var ki onu yalnız Kurosawa çekebilir," demişti ve bu ad o zaman bana çok fantastik gelmişti filan demeyeceğim. İşin kötüsü, ona bütün kalbimle hak vermişim! Birkaç kez daha görüştük, sonra araya aylar girdi. 1997'nin sonunda ise aynı yayınevinde buluştuk. Toplumsal Dönüşüm Yayınları'ndan Cemile'nin "Her Yüzde Yangın", benim "Kışkırtıcı Çekirdek" adlı şiir kitaplarımız

çıktı. Daha sık görüşür olduk. Şiirimiz biçim olarak benzeşmese de dünyaya bakışımız çok yakındı ve uzun, güzel konuşmalar yapıyorduk. Bizi en rahatsız eden şey edebiyat dünyasındaki "kirlenme"ydi. Ahbap çavuş ilişkileri, yatak yorgan ilişkileri, reklamcılık, yayıncılık, sermaye ilişkileri... Oysa ikimizin de şiire ve şaire yüklediğimiz anlam bu çirkinliklerin çok uzağındaydı. Şair peygamberdi, bilgeydi, yüreğiyle

aşk diyorum umarsızlığımıza Cemile Çakır

dünyayı kucaklayandı, olana bitene bütün zamanlardan bakabilirdi, dilini yaratandı, sözüyle gelendi ve yaşamıyla şiiri birbirine aykırı düşmeyendi. Cemile buna "Şairin içsel şiiriyle dışsal şiirinin uyumlu olması" diyor. Ben şairin bu uyumu arayan, bulmak için ateşlere düşen biri olduğumu söylüyorum. Sevdiğim bir dize var. W.Empson'dan. "Tortu kalır, tortu kalır ve öldürür insanı." Cemile de Kemal Özer'den bir dize okuyor. "Atımı hiçbir yerde durmamanın güzelliğine bağladım." Sözcüklerin sınırları ve şiir-dil ilişkisi ikimizi de bunaltıyor. Şiirin özel bir biçim oluşu kimilerini biçim cambazı etmiyor mu? Cemile'nin yargısı net: "Bence şiirin güzelliği biçiminin kusursuzluğunda değildir. Bunu amaçlamak şiiri dil güzelliğine tut

sak ediyor, onu dile çok bağımlı kılıyor." Ben dile karşı bu kadar dışlayıcı değilim. Şiir benim için şairin kendini bir dile "çevirmesi". Cemile'yle birleştiğimiz nokta, ortada çevrilebilecek bir şey olması gerektiği! Roni Margulies'in Adam Sanat Dergisi'nin Ocak sayısındaki yazısında Şavkar Altınal'den almış bir cümle vardı. "Çevrilemeyen şey şiir değildir." Cemile de dil konusundaki tutumunu, Hint ve Çin şiiriyle başlayıp, giderek daha çok çeviri şiirle ilgilenmesinin belirlemiş olabileceğini düşünüyor. "Elinden ulusal dili alıncığında bile kalan

Cemile de Kemal Özer'den bir dize okuyor. "Atımı hiçbir yerde durmamanın güzelliğine bağladım."
Sözcüklerin sınırları ve şiir-dil ilişkisi ikimizi de bunaltıyor.
Şiirin özel bir biçim oluşu kimilerini biçim cambazı etmiyor mu?
Cemile'nin yargısı net: "Bence şiirin güzelliği biçiminin kusursuzluğunda değildir.

şiiir" seviyor. Çıplak şiiir. Buna katlıyorum ama yine de şiiir kendi üstüne biçilmiş giysisiyle görmek isteğimden vazgeçemiyorum, şiiir ancak o zaman

"Romanla öykü toplumla hesaplaşmam, şiiirse kendimle. O benim en içsel yanım. Şairin 'bilgece' bir kavrayışı olmalı, çünkü şiiir bence duygularla felsefe yapmak. Benim için güzel şiiir, insan ruhunun güzelliğini ortaya çıkaran ve geliştiren şiiir."

*Yaz bir daha gidiyor
Ber kez daha dökülüyor yapraklar
Toprak bekliyor sesizliğiyle
Yağmuru ağaçlar bir kez daha yol alıyor
Çırılçıplak, karlı zamanlara*

*Ağaçlar söylüyor bunu
Hiçbirşey kalıcı değildir
Ne yaprakların hüznü
Ne de sevinci yağmurların*

*Sen de bakmadan ardına git
Bir kez daha alayım ben
Yitirerek ışıldımı
Soluksuz yalnızlarda*

güzelliğini ortaya çıkaran ve geliştiren şiiir." Burada ikimizin de 'ruh' sözcüğünü pek sevdiğimiz ortaya çıkıyor. "Ruhunu korumak, ruhunu satmak, ruhunu sermek, ruhsuz olmak" gibi bir sürü deyim sıralayıp, gülüyoruz. Yaşadığımız ortamda, bunca çirkinlikte, ruhumuzu korumanın, temiz ve güzel kalabilmenin kişisel tercihimizin ötesinde, bir toplumsal borç olduğunu sanırım ikimiz de biliyoruz.

Cemile ÇAKIR
HER YÜZDE YANGIN

ŞİİR

"bütün" görünüyor bana. Cemile, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Şiiir, sözcüklerden geriye kalan şeydir" dediğini aktarıp, ekliyor. "Romanla öykü toplumla hesaplaşmam, şiiirse kendimle. O benim en içsel yanım. Şairin 'bilgece' bir kavrayışı olmalı, çünkü şiiir bence duygularla felsefe yapmak. Benim için güzel şiiir, insan ruhunun

FATMA Kayhan

Yelda'nın bu ikinci kitabını da büyük bir zevkle okudum. Irkçılık konusunda Türk ve Kürt yazarların pek bir şey yazmadığını hesaba katarsak, konu itibarıyla oldukça kapsamlı ve başvuru kaynağı olacak nitelikte bir çalışmayı görmek sevindirici. Irkçılık, bu coğrafyanın dışında arandı hep; ABD'deki siyahlar-beyazlar, Güney Afrika, Nazi vahşeti gibi. Sanki bizde yoktu! Yelda, bu ülkedeki bol örneklerini gözler önüne seriyor.

Kitabı yazış nedenini ve muhatap aldıklarını Yelda, şu cümlelerle anlatıyor: "**Yaşadığı ülkeyi, dünyayı değiştirme ve dönüştürme niyet ve iddiasında olan sosyalistler, feministler, insan hakları savunucularıdır benim muhataplarım. Hangi etnik-dini gruptan olursa olsun. Ama ben daha çok, TİS (1) olanlara hitap ediyorum. Çünkü, ben de onların içindeyim**"

Yelda, Türk feminist ve sol hareket içinde aktif yer alan bir kadın. İçeriden bir eleştiri, sorgulama. Bulunduğu yerde kendini soyutlayarak, ötekilerini eleştirmek hep daha kolaydır. Bu

IRKÇILIK ÇOĞUNLUK AYDINLARINDA

kolaycılığa kaçmamış. Süreç içinde kendini sorgulayarak, olanları bilen, farkında olan, kısaca yaşamış olan bir kadın olarak, içinde yer aldığı egemen kesimi, ayrıcalıklarından vazgeçmeye, bunların farkında olmaya davet ediyor. Çoğunluk aydınlarında ırkçılığı sorgulaması, bunu olayların akışı içinde görüp değerlendirmesi ve sonra yazıya dökmesi hiç abartmıyorum, tarihe geçecek bir belge niteliğinde.

Evet, "**Birilerine karşı, birileri için değil, ırkçılığa karşı, bundan arınmamız için**" başlıklı makale aslında yeteri kadar kitaptaki yazıların amacını açıklıyor.

Okurken kendi adıma en çok farketmişim, adresi belli olmayan eleştiriler suya yazılmış gibi kaybolup gidiyor. Adresi belli, sivri dilli polemiklerin somut yararları var. "**Dolaylı, kimseyi doğrudan muhatap almayan, yumuşak eleştiriler ne yazık ki, yerini bulmuyor, dolayısıyla yapıcı olmuyor. Ya unutuluyor, ya da kimse üstüne**

ELDA

Çoğunluk Aydınlarında

IRKÇILIK

Çoğunluk Aydınlarında Irkçılık
Yelda,
Belge Yayınları, 1998

almıyor... Ancak, acı konuşunca bazı şeyler tartışmaya açılabilir, egemen anlayışları sarsıcı olabiliyor..."Belekler zayıf ve istenmeyen veya işine gelmeyen fikirlerin üstünün örtülmesi de bir o kadar kolay... Ayrıca, ırkçılık gibi hassas bir konuda kimin ne düşündüğünü bilmek önemli.

Kitabın 8. bölümünde konuya muhatap olanların tepkisine yer vermesi, yazılanlarla bir bütünlük sağlamış. Bunların içinde Ayşe Günaysu'nun dostane bir uyarı niteliğindeki şu sözleri de anlamlı: "**Karşı tarafta direnç oluşturduğu, bu direnci kemikleştirdiği zaman duvarı hiç aşamıyor insan. Hele ırkçılık gibi son derece zor bir konuda. İrkçılık söz konusu olduğunda biz Türk-Müslüman komuoyunu muhatap almak istiyoruz. Derdimiz onlarla. O halde böyle bir derdi yokmuş gibi davranmamak gerek. Saruhan'ın kafasında bir soru işareti bırakmak gerek. Pazartesi için de öyle. Oradaki bir tek kişinin bile kafasında soru işareti uyanması ne kadar önemli".**

Bizim cepheden, yani Kürt kadın cephesinden bakılınca Türk ırkçılığını sorgulayan bir kitabın hemen üstüne atlamak doğal karşılanabilir. Ama, esas Türk aydınlarının çok işine yarayacağını düşünüyorum. Okurken çoğu kez, tam da "bunları ben söylemek istemişim" duygusunu yaşadım. Anlattığı olayların bir kısmının ben de tanıyıyım, kişilerin bazılarını tanıyorum. Ancak, lafımı söyleyip ya da tam da kendi istediğim lafı söyleyemeden, bazen de susarak, sinirlenip çıkmışım ve kendi kendime söylenmekle veya birkaç arkadaşşıma anlatmakla yetinmişim. Kendi yalnızlıklarımı, yalıtılmışlıklarımı, öfkelerimi hatırladım çoğu kez... Sonra neden yazmadığıma hayıflandım doğrusu. Belki de, hiçbir işe yaramayacağı duygusunu yaşadım ya da unutmayı tercih ettim ya da çalıştım. Onları eleştirmek de bizim için zor ve zaman alan birşey. Belki de mazlum olmanın hikayesi de biraz **"Dolaylı, kimseyi doğrudan muhatap almayan, yumuşak eleştiriler ne yazık ki, yerini bulmuyor, dolayısıyla yapıcı olmuyor. Ya unutuluyor, ya da kimse üstüne almıyor... Ancak, acı konuşunca bazı şeyler tartışmaya açılabilir, egemen anlayışları sarsıcı olabiliyor.."**

böyle...

1987'den bu yana Kürt kadınlarıyla ilgili yazarım ve yer yer de Türk feminist ve sosyalist kadınlara yönelik eleştirilerim olur, ama bunların hiçbirinde (2) adres belirtmediğimi ve kimsenin de üstüne almadığını gözlemledim. Eleştirilerim pek bir işe yaramadığı gibi, okunduğundan bile emin değilim.

1970'lerin ortasında İsmail Beşikçi, yazdığı kitaplarda hiç üşenmeden onlarca Türk aydınını tek tek belirterek, yazdıklarını değerlendirerek ne kadar ırkçı olduklarını ortaya koymuştu, onu zevkle okuduğumu hatırlıyorum. Sonra da, gerçekten de bunlar bu kadar ırkçı olabilirler mi, diye kuşkuya kapılmıştım. Lisede Türk solcuları içinde tek "Kürtçü" olarak solculuk yaparken ne kadar da haklı olduğunu gördüm. O zaman Beşikçi'yi sadece Kürtler okur ve bilirlerdi. Türk solcuları bilmiyorlardı, daha kötüsü önemsemiyorlardı. Yıllar sonra anladım ki, aslında birçok şeyi biliyorlar, ama işlerine gelmiyor. Ezen yerden politika yapmanın bir yüzü de böyle belki... Sonra, birçok Türk aydınından da "canı yanan bilir" gibi laflar işittim. Sanki sadece bizim, yani ezilenlerin sorunuymuş gibi ortaya koyuyorlardı. Kendi sorumluluklarından, onlara değen yanlarından kurtulmanın bir yolu da bu. İrkçiliğin ezeni de, ezileni de yakan yönleri var. Bu noktada Yelda'nın ezen kesimde yer alan aydınlarla eleştirisi çok anlamlı.

1995-

96 kiş döneminde Gülnur Savran'ın Bilsak'ta verdiği Feminizm derslerine bir grup Kürt kadın arkadaş katılıyorduk. Kürt kadınlarıyla ilgili bölümde biz konuştuk ve ben de hazırladıklarımı anlatıyordum. O zaman, onlar (yani Türk kadınları) bizi tanımıyorlar veya bilgileri az, eğer kendimizi anlatırsak bizi anlarlar diye düşünüyordum. Arkadaşların çoğu da böyle düşünüyordu. -Ayşegül hariç. Konuşmam ne kadar da kesildi, laflarım nasıl da başka yerlere gitti, bir de baktım ki, ben ne anlatıyorum, onlar ne diyor. Hatta bir Türk kadın (adını hatırlayamıyorum), "Siz de bizim gibi giyiniyorsunuz, aynı okullara gidiyorsunuz, ne farkınız var? Abartmayın!" gibi laflar etti. O sırada hepimiz ona cevap yetiştirdik sakın sakın, hâlâ kendimizi anlatmaya devam ederek. İrkçılığa maruz kalmak için yüzümüzün siyah, kıyafetlerimiz yerel olması gerekmediğini anlatmak kolay değildi. 70'li yıllarda Kürt ülkesinin sömürge olduğunu Türk sol hareketine anlatırken, onların en çok dayandıkları gerekçe, "Sömürge valisinin olmadığı" idi. 80'lerde OHAL valisi bölgede yer aldığında ve tabii Kürt hareketi geliştiğinde artık bu sorun tartışılmaz oldu.

Kitaba döneyim. Araya anı katmadan edemiyorum, çünkü okurken çok şeyi yeniden hatırladım,

sonra tüm olanları hak etmediğimizi de...

Azalıırken sayfalarını hazırladığı sıralarda, Yelda'nın Kürt veya Ermeni olabileceği konuşuluyordu. Daha önce de onun Diyarbakır kütüğüne kayıtlı olduğu biliniyordu, ama böyle bir kimlik araştırmasına girmemişlerdi, eski tanışlarıydı üstelik bunlar. Kürt coğrafyasında, sadece Kürtlerin yaşamadığını umarım biliyorlardır. Eğer oralara dayanışma amaçlı yaptıkları gezileri turistik gezilere çevirmemişlerse! Yelda'yı Türk feminist hareketten tanıdığım sıralarda, Diyarbakır kütüğüne bağlı olduğunu öğrendiğimde acaba Kürt mü diye yakınlık göstermiştim, ama böyle olmadığını arkadaşları söylemişti. Aynı arkadaşları bugün onun Türklüğünden kuşku duyuyorlar! Kürtüğünden çok, bir Kürt feminist olması itibarıyla kendime yakın bulurum

diye bu ilgiyi göstermiştim. Örneğin, Filiz Karakuş da Diyarbakırlıdır, ama Diyarbakırlı olduğu için ırkçılık meselesine ilgi falan göstermiş değildir, aksine başka öncelikleri var onun. (3)

Dördüncü bölümde yer alan, "Türk Feminizminde Beyazlık" en çok ilgimi çeken bölüm olduysa da, kitabın tümü gerek yapılan zekice eleştiriler, seçilen örnekler, gerekse kullarılan rahat dil ile çok ilginç ve çarpıcı. Bu bölümde kendini de eleştirerek Türk feminist hareketinin aslında ne kadar beyaz olduğunu anlatıyor. Tepkiler bölümünde, cevap yazan Türk feministlerinden Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Hülya Eralp bu eleştirileri üzerlerine hiç almamışlar. "İfade edebilmeyi en çok istediğim, kendi avantajını gözden geçirmenin ne demek olduğu... İnsanların egemen konumlarını kabullemeleri neden bu kadar zor, yaralayıcı? Bu direnişin altında ne var?" Bunların ardından Yelda şunu da soruyor: "Siz hem mevcut sisteme muhalif, ama hem de egemen konumda olduğunuzda iktidar olduğunuz alanlardan vazgeçebilecek misiniz?.." Ayrıcalıklarından vazgeçmek, bunu sorgulamak öyle kolay olmasa gerek. Nitekim, Hülya Eralp, "Kürt olarak eziklik de aşıldığı ölçüde egemen ulus karşısında kimlik ve başarı kazanılıyor" diyerek kendi ezme pozisyonuna yöneleceğine, Kürtlere akıl vermekten vazgeçmemiş.

Yapılanları öğrenmek, hatırlamak, kendi ayrımcılıklarımızın, içselleştirilmiş ince, gizli ırkçılığımızın farkını farklamak ve itiraf etmek...

"Suça iştirak ettik, ediyoruz!" başlıklı yazıyı da çok sevdim: "Yapılanları öğrenmek, hatırlamak; kendi ayrımcılıklarımızın, içselleşmiş ince, gizli ırkçılığımızın farkına varmak ve itiraf etmek... İtiraf edilmeyen suçlar tekrarlanır." Burda yüzüm bize döndü; biz Kürtler de kendimizi mazlum görürken acaba diğer halklara nasıl davranıyor, günlük dilde bir küfüre dönüşen "fille" sözünü ne kadar sorguluyoruz? Diyarbakır'da kuma kadınlarla konuşurken biri kocasının zalimliğini anlatmak için; "gâvurlar bile yapmaz onun yaptıklarını" dediğinde nasıl rahatsız olduğumu farkettim. Eskiden buna benzer laflar dikkatimi bile çekmezdi. Kimin nerede ezen, nerede ezilen olduğu bazen birbirine karışıyor.

Tüm tepkilere ve yalnızlaştırma çabalarına karşın, Yelda vazgeçmiyor: "Çok çeşitli ezme-ezilme ilişkileri olduğundan, özellikle de bizle uğraşmaya, egemen çoğunluk solcularını muhatap almaya devam edeceğim. Kızlar da, yok salsalar da. Umudumu kaybedene kadar..."

Herşey günün birinde yerini buluyor, dün ilgi alanımıza girmeyen birçok şey bugün anlaşılıyor. Bence, hiçbir çaba boşuna harcanmış değil.

1. Türk-Islam-Sünni
2. 4.05.1996, Söz
3. Age, "İçimizdeki ırkçılık ve adalet duygusu"

YELDA

YELDA, resmî kayıtlarda Yeldağ Özcan. 1961, İstanbul doğumlu. Diyarbakır/Silvanlı. Marmara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu mezunu. Öğrencilik döneminde 12 Eylül 1980'e dek fabrikalarda işçi olarak çalıştı. Bir oğlu var.

1989'dan beri çeşitli gazete ve dergilerde yazıları yayımlandı. 1987'de feminist hareketle tanıştı. 1989 Kadın Kurultayı düzenleyicilerinden. Siyah Eylem, Mor İğne kampanyalarında yer aldı. Türkiye İnsan Hakları Vakfı İstanbul Temsilciliği'nde kuruluşundan itibaren 4 yıl çalıştı. Şiddet Karşıtları İnisiyatifi'ni ve Arkadaşıma Dokunma kampanyasını başlatanlardan. 1993'te Demokrasi Partisi'ne (DEP) üye oldu.

Kamuoyunda Cumartesi Anneleri olarak bilinen ve her hafta Galatasaray'da basın açıklamasına katılıp hakkında dava açılan insanlardan. 1989'da üyesi olduğu İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi'nde çeşitli komisyonlarda çalıştı. Halen İrkçılığa ve Ayrımcılığa Karşı Komisyon'da yer alıyor. Belge yayınlarından Kasım 1996'da yayımlanan ilk kitabı İstanbul'da, Diyarbakır'da Azalırken ikinci baskısını yaptı.

Çatom'ların öteki yüzü!

Her giya li ser koka xwe şin dibe*

BAWER

Bugün emekçi ve yoksul Kürt kadınlarına yönelik çeşitli kurumların devlet eliyle açılması ve desteklenmesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin yıllardır sürdürdüğü yok sayma, imha etme, imha edemediğini asimile etme ve ehlileştirme politikasının bir devamıdır.

Kadınlar dün olduğu gibi bugün de yürütülen mücadelenin bazen en ön saflarında bazen de gerisinde kalarak öyle ya da böyle bu mücadelenin içinde yer almışlardır. Kadınsız bir mücadelenin yürütülmesi mümkün değildir. Her zaman mücadelenin en ön saflarında yer almasa da eşine, kardeşine, oğluna verdiği destekle, onların mücadele içindeki her türlü sıkıntısını paylaşmaktadır. Ölüme giden kocasının ardından, oğlunu da aynı yola göneren Şêrejîn'lerin mücadelede sesi soluğu çıkmadığını söylemek sanırım gerçekleri gözardı etmekten başka bir şey değildir. Yaşamda Özgür Kadın Dergisi'nin Nisan sayısında, "Kürt kadınlarını asimile ve kandırma kurumları üzerine" başlıklı bir yazı yayımlandı. Burada, "Sesi soluğu çıkmadığı için, birincil bir tehlike olarak görülme-

*Asimile olan Kürt
kadınlarında
doğal olarak kendi çocuklarını
asimile edeceğini hesaba
katan devlet, Çatom gibi kurulu-
şlar aracılığıyla bunu
gerçekleştirme yoluna
girmiştir*

yen, aktif mücadele içinde sayıca çok az olduğu için rejim tarafından fazla önemsenmeyen kadın..." şeklindeki belirlemesi kadınlarımızın somut gerçekliğini dile getirmekten uzaktır. Tam tersine Kürt tarihine bakıldığında kadınların verilen toplumsal ve ulusal mücadelede yerini aldığı için rejimin amansız zulmüne maruz kalmıştır. Sün-gülerle karınları değilip karnındaki bebeği dahi öldürmüştür...

Aynı yazıda kadının mücadelede yer almasının sebebi sadece savaştan acımasızca zarar gördüğü, her tür işkence ve zorluğuna katlandığı için değildir. Kadının özünde analık duygusu kendine eşine çocuğuna, ailesine adanması....harekete geçirmektedir". Çünkü, bu özellikler kadının özünde var olan özellikler değil, toplumsal ve kültürel ilişkilerin ürünüdür. Değişmez bir öz değildir. Yukarıda söylenenler ise, bir davranış, duygu, düşünce ifadesi değildir.

Kadının toplumdaki önemini çok iyi bilen devletin, amacı ve hedefi Kürt kadınlarını asimile etmektir. Asimile olan Kürt kadınlarında doğal olarak kendi çocuklarını asimile edeceğini hesaba katan devlet, Çatom gibi kuruluşlar aracılığıyla bunu gerçekleştirme yoluna girmiştir.

Asimile sözü hoşlarına gitmese de bu kuruluşların çalışmalarının yalnız-

c a

Kürt coğrafyasına yönelik bir çalışma olması, Adana, İzmir gibi yoğun göç alan yerlerde de kurulmasının planlanması tüm çıplaklığıyla, "siz Kürt kadınlarını asimile etmeye geldik" denilmesinden başka ne olabilir? Çatom'larda verilen okuma yazma derslerinin Kürtçe konuşan kadınlara Türkçe öğretmenin bir yolu değil midir? Asimile önce dilde başlar. Dil bir ulusun varoluş biçimidir. Bu çerçevede düşünüldüğünde söz konusu olan faaliyet ve etkinlikler Kürt kadının kendine yabancılaştırmaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Kürt kadınlarının topluma entegre etme, sosyalleştirme, onlara dikiş, nakış, ev ekonomisi, çocuk bakımı, doğum kontrolünün öğretilmesi ile geleneksel kadın rollerini üstlenmesi aynı zamanda onları aşığılama olmuyor mu?

Biz Kürt kadınları doğurduğumuz çocuğa nasıl bakacağımızı, evimizi evirip çevirmeyi, toplumsal ilişkileri nasıl belirleyeceğimizi, İstanbul'dan Ankara'dan gelen Çatom v.b. ideolojik basınç kurumlarından öğrenmeye mi kaldık?

Bıraksınlar bu laf salatasını, sağlık bakanlığından gönderilen il eğitimcisi bir sosyoloğun çocuklara "bayrak neyi temsil ediyor?" sorusu gizli niyetlerini açıkça ortaya koymuyor mu? (Pazar-tesi Dergisi-Nisan sayı-

Doğum kontrolü adı altında yapılmak istenen nüfus planlaması aslında Kürt nüfusundan duyulan hoşnutsuzluğun bir ifadesi değil midir? Kısırlaştırmanın bölgede ücretsiz olması devletin bu konuya yakından ilgi gösterdiğinin bir göstergesidir.

Devlet eliyle kurulan kadın kuruluşlarının tek bir amacı vardır; asimilasyon. Madalyonun diğer yüzünü aramaya gerek yoktur. Pazartesi Gazetesi 'çatom' ile ilgili yazılan yazıda söylenen komik ve niyeti saptırma şeklindeki belirlemeler madalyonun diğer yüzü değil, olsa olsa kendi düşüncelerinin öteki yüzüdür. Kürt kadınları kendi coğrafyalarında Türkçe bilmediklerinden dolayı pazara çıkmamazlık yapmıyor, çünkü alışverişini yaptığı pazarcı da Kürttür. Sanırım iki tarafın Kürt olduğu durumda Türkçe bilmemesi ona bir şey

Devlet eliyle kurulan kadın kuruluşlarının tek bir amacı vardır; asimilasyon

sı)

bettirmez, nasıl ki bir Türkün kendi bölgesinde alışveriş yapmak için başka bir dile ihtiyacı yoksa bir Kürt kadının da buna ihtiyacı yoktur. Türkçe'yi öğrenmenin erkek ile kadın arasındaki uçurumu az da olsa kapatacağını söylemek asimile etme politikasına ortak olmaktan başka nedir?

Devletin kurum ve kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirmeye çalıştığı asimilasyon politikasının bir uygulayıcısı olan iş kadını sema küçüksöz gibi kadınlar da Kürtlerin iş gücünü sömürerek onları asimile ederek Kürtlere çağdaşlık, modernlik, yenilik götürdüğünü söyleyerek bununla Kürtlere iyilik yaptığını sanmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, çatom v.b. kurumların Kürt coğrafyasındaki faaliyetlerinin amacı, Kürt kadınlarının sorununu çözmeye yönelik olmadığı, tam tersine Kürt kadınının kendi varoluşu ile ilgili sorunlarını unutturma, bulandırma ve asimilasyona yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Kürt kadınının sorunları Kürt toplumunun sorunlarından kopuk değildir. Onun için, Kürt kadını kendi sorunlarını çözüme yönelik mücadelesinde ancak kendi öz örgütlenmesini gerçekleştirmesi ile aşılabilir. "Her giya lî ser koka xwe şin dibe" sözünü de böyle anlamak gerekir.

*Her ot kendi kökü üzerinde yeşerir.

Feodal kafalı sosyalsitler

ALIYE Uğur

*Bir kere kadın,
ki bu en önemlisidir;
ekonomik yönden
bağımsızlığını kazanmış
olmalıdır.
Bunun yanında kendi
düşüncesi ve uygulaması
olmalıdır.*

Değirmek istediğim, savunulan değerlerin tam olarak hayata geçirilmemiş olmasıdır. Mutlaka bunu başaran toplumlar ve insanlar vardır. Bizim insanlarımızda sosyalist, demokrat, aydın geçinip feodal kafadan kurtulmayanların sayısı yadsınamayacak kadar çoktur.

Kişide feodal düşüncenin oluşumu ta çocukluk çağlarına dayanır. Çocuklar arasındaki ayırım, bu düşüncenin beyine yerleşmesini sağlar. Çoğunlukla erkek çocuk, kız kardeşine göre daha bağımsız yetişir. Üzülerek söylemem gerekiyor ki, bu oluşumda en büyük pay maalesef annelerindir. Annelerin eğitimsizliği, toplumun değer yargılarına göre hareketi; çocukların arasındaki uçurumu çoğaltır. İşte, bu ortamda yetişen erkek çocuk, ileri dönemlerde toplum düzenlemeleriyle, sosyalizmle tanışır. Eşitliği, paylaşımı savunur.

Kadınlarla paylaştığını zannetse de aslında bu savunduklarını sadece hemcinsleriyle paylaşır ve kadınlar dahil olduğu zaman bunu hayata geçirmekte zorluk çeker.

Erkeklerde varolan sahiplenme duygusu kadınlarla olan eşitliği bir süre sonra köreltir.

Toplumsal baskının üzerindeki etkisini kaldırmak

çabalayan kadın, kimi zaman fikirdaşı olan erkeği karşısında görebilmektedir. Yani erkek kendisi gibi davranan özgür kadını kabullenebilir. En ateşli şekilde o fikirleri savunsa da çevresindeki kadınlarda bunu görmek istemez.

Bu gidişatta kadınların da büyük payı vardır. Bilinçli kadın bir saatten sonra toplumun baskılarına başkaldırabiliyor, fakat duygusal yapısından dolayı, erkeğe müsamalı tavrı ona bu ortamı hazırlıyor.

Bir kere kadın, ki bu en önemlisidir; ekonomik yönden bağımsızlığını kazanmış olmalıdır. Bunun yanında kendi düşüncesi ve uygulaması olmalıdır.

Bağımsızlığı için bilinçli ve dirençli olması gerekmektedir. Kabul etmeliyiz ki, mücadelesiz bir şey kazanılmıyor. Tabii bunun içinde eğitim ve kişinin kendini geliştirmesi şarttır. Ama maalesef, günümüzde bile bilinçli kadınlarımızın kimi zaman "Ben kadını" diyerek çok kolay kabuğuna çekildiğine şahit olabiliyoruz. Bu da kimi erkeklerin toplumda eşitlikçi ikili ilişkilerde veya evde feodal davranışına olanak sağlıyor.

Son olarak herkes için; savunulan değerlerin beyninde gerçekleşmesini ve mutlaka pratiğe dökülmesini diliyorum...

TECAVÜZCÜYE ÜSTÜN HİZMET ÖDÜLÜ!

Şükran Aydın, 29 Haziran 1993'te 16 yaşındayken Derik Jandarma Karakolunda gözaltına alınır. Köyle-rine yapılan jandarma baskını sırasında babası ve yengesiyilebirlikte üç gün gözaltında kalır. Daha gö-zaltında kaldığı ilk gün tek başına bir odaya alınır ve Jandarma komutanı Musa Çitil tarafından yoğun iş-kence görülür, tecavüze uğrar. Çıkar çıkmaz Derik Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunur, ama takipsizlik kararı verilir. Ardından, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) başvurur, İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi'nin yardımıyla. Ardandan AİHM başvurusunu kabul eder ve Türki-ye yargılanır. Dört yıllık bir hukuk mücadelesinin ardından, Türkiye suçlu bulunur. Böylece ilk kez, tecavüzü yaşamış bir Kürt kadını verdiği hukuk mücadelesini kazanıyor. Her ne kadar devlet, Mar-din'de açtığı davada, kendini aklama çabasına gi-rişse de...

CİNSEL ŞİDDET

Av. Osman Baydar; "AİHM'nin kararı boşa çıkartılmaya çalışılıyor"

Şükran Aydın'ın avukatlarında ve İHD Genel Başkan Yardımcısı Av. Osman Baydar, Mardin Ağır Cezada Mahkemesi'nde görülen duruşmanın ardından, tatmin edici bir sonucun çıkmayacağından kaygı duyuyor. Şükran Aydın'a tecavüz ve i şkence etmekten yargıla-nan, dönemin Derik Jandarma Komutanı Musa Çitil, davanın açılmasının ardından "bölgedeki üstün hiz-metleriniden" dolayı madalya verildi. Av. Baydar, bu madalyanın gerçekleştirdiği insan hakları ihlalleri için verildiğine inanıyor. Suçu ispatlandığı halde görevini yapmaya devam ettiğine göre hak ihlalleri dosyası ol-dukça kabark olsa gerek!

Osman Bey, siz başından itibaren duruşmayı takip ediyorsunuz. Mardin Ağır Ceza Mahkemesi'nde na-sıl dava açıldı?

1993'te Derik Jandarma Komutanlığında işkence ve tecavüze uğradıktan sonra Cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulundu. Şükran Aydın, Adli Tıp'tan rapor almasına rağmen, uygulamaya ilişkin takipsizlik kararı verilmişti. Ardından Avrupa İnsan Hakları Mahkeme-si'ne (AİHM) başvuruldu ve 26 Eylül 1997'de Şükran Aydın lehine karar çıktı.

Bu karardan sonra dönemin ilçe jandarma komutanı

Musa

Çitil hakkında Mardin Ağır Ceza Mahkemesi; iş-kence ve tecavüzden resen dava açıldı. AİHM'nin kararından sonra Adalet Bakanlığı ta-limatiyle mahkeme kendiliğinden açıldı. Yargıla-manın başlangıcından bugüne değin, süreç bir bütün olarak, vakaanın gerçekleşmediğine dair bir seyir izledi. AİHM'nin kararı boşa çıkartılmaya çalışıldı. İddianamede sanık Musa Çitil hakkında 19 yıla varan bir ceza istemesine rağmen ve CMUK 104. maddesi gereği tutuklanması gerek-mesine rağmen, mahkeme tutuklama talebimizi her celsede reddetti. Bunun yanısıra Musa Çitil'in duruşmada dinlenmesi talebi de reddedildi. Tali-matla ifadesi alındı. Böylece benzeri görülmemiş bir mahkeme görüldü. Musa Çitil'in bölgede "üstün çalışmalarından" dolayı madalya ile ödüllendirildiği öğrenildi. Bu madalyanın insan hakları ihlallerini gerçekleştirdiği için verildiğine inanıyoruz.

Yani bir madalyalı tecavüz sanığı ile karşı karşıya-yız.

Duruşmanın seyri nasıl, Şükran Aydın lehine so-nuçlanabilir mi?

Biz ilk etapta, AİHM'in verdiği bu kararın ardından bu davanın açılması iç hukuka etkin bir sonuç ve iç hu-kuk mekanizmalarının elverişli bir hale getirilmesi için bir şans şeklinde değerlendirmiştik. Ancak, gelinen süreçte mahkemenin AİHM'nin kararını tanımadığı ve bu kararı bo-

şa çıkarma arzusunda olduğu ortaya çıktı.

Bu itibarla, tatmin edici bir sonucun çıkmayacağından kaygı duyuyoruz. Yine bu süreç içerisinde başvurucu Şükrün Aydın'ın eşi Derik'te gözlem altına alındı, savcılıkça tutuklandı. Ancak, 300 milyon kefaletle serbest bırakıldı. Savcı ve Şükran Aydın'ın eşi arasında şöyle bir konuşma geçiyor, kendisine hitaben; "Bu parayı biz sana verdik, taksit taksit geri alacağız". Baskılara dayanamayan eşi ve Şükran Aydın göç ettiler.

Siz Diyarbakır'da yaşıyorsunuz ve orada avukatlık yapıyorsunuz, gözleminizi öğrenmek istiyorum, Şükran Aydın'ın AHİM'de açtığı davayı kazanmasının benzeri olayları yaşayan kadınların yargı yolunu denemesinde bir etkisi oldu mu? Kadınlara yönelik taciz -tecavüz yoğun yaşanıyor. Bölgenin kültürel yapısı, değil kamuoyuna yakınlarına bile anlatamayacak kadar etik baskı altında. Son dönemde birazcık değiştiğini, özellikle gözaltındakilerin ifade ettiğini söylemek mümkün.

REMZİYE DİNÇ'İN DAVASI SONA YAKLAŞIYOR

Batman Ağır Ceza Mahkeme'sinde Remziye

Dinç'in, yaklaşık iki yıl önce başlayan duruşması , Gözaltında Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Projesi'nden Av. Eren Keskin'e göre bitme aşamasına geldi. Tecavüzdten yargılanan sanıklar, Nevzat , Ceyhun ve Ekrem Altuner adlı üç korucu mahkeme boyunca tutuksuz yargılandılar:

Batamn'da en son 5 Mayıs'ta görülen duruşmaya beklenen Adli Tıp raporu geldi. İHD Batman Şube Başkanı Av. Sedat Özevin, " İstanbul Adli Tıp Kurmu'nun Dinç'in 1996'da İstanbul'da iken tedavi gördüğü Prof. Dr. Şaika Yüksel tarafından kendisine verilen 'olayların işlendiği tarihte mağdur yaşananları kaldıracak düzeyde değildir' şeklindeki raporun onaylamak olduğunu" söylediği rapor gelince önümüzdeki duruşmada karara bağlanması bekleniyor.

AĞRI'DA BAŞKA BİR TECAVÜZ VAHŞETİ!

Ağrı-Doğubeyazıt'ta korucu Mehmet Demir, özürülü Katil İlhan'a tecavüz edip bıçaklayarak öldürmekten Doğubeyazıt Ağır Ceza Mahkeme'sinde yargılanıyor. Adli Tıp raporu hem tecavüzü hem de tecavüzdeki vahşetti gizledi.

Tecavüze uğradıktan sonra cinsel organı parçalanan Katil İlhan'ın, tecavüze uğramadığına kanaat getiren mahkeme Mehmet Demir'i serbest bıraktı. Gözaltında

Cinsel

Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Projesi'nden Av. Eren Keskin, karar tepki göstererek, "Adli Tıp Kurumun tarafsızlığına inanmıyoruz" dedi.

Kadınlara cinsel şiddeti tartışılar

Kürt Kadınlara yönelik tecavüzler sürerken ve mahkemeler de sanıkları serbest bırakırken, suç duyurularına takipsizlik kararı verirken ya da açılan davalarda mağdurlar sanık muamelesi görürken, 16-17 Mayıs'ta İstanbul'da bir grup kadının cinsel şiddete karşı hukuki, tıbbi yolları ve buna yönelik önlemleri tartışmaları son derece önemliydi. Bosna, Almanya, Diyarbakır, Adana ve İstanbul'dan doktor, avukat, psikolog ve insan hakları savunucularından oluşan kadınlar, bir-toplantı yaptılar. Gözaltında ve savaş bölgelerinde cinsel taciz ve tecavüzün hukuki, tıbbi ve psikolojik boyutlarını tartıştılar.

**18 Haziran'da Mardin
Ağır Ceza Mahkemesi'nde
Şükran Aydın'ın duruşması var**

**16 Haziran'da Batman Ağır
Ceza'da Remziye Dinç'in
duruşması var**

Ben bir kadın değil miyim? (2)

BELL Hooks

Çeviren: Necla Akgökçe

50'li yıllarda burjuva hak eşitliği hareketi ortaya çıktığında, siyah erkek ve kadınlar ırkın eşit haklar mücadelesi için tekar bir araya geldiler, ama kadın mücadeleciler kamu vicdanında siyah erkek liderlerle aynı biçimde onay görmediler. Diğer tüm amerikan cemaatlerinde olduğu gibi siyah cemaat içinde de cinsiyetçi rol dağılımı bir kuraldı. En saygıdeğer ve itibarlı yöneticilerinin erkeklerden çıkacağı siyahlar arasında genel kabul gören bir gerçeklikti. Siyah savaşçılar için hak özgürlüğü Amerikan kültürüne tam eşit değerli yurttaşlar olarak katılma anlamına geliyordu. Onlar bu kültürün değerler sistemini reddetmediler ve patriyarkal düzenin imtiyazlarını sorgulamadılar.

60'lı yıllarda siyahlara özgürlük hareketi içinde ilk kez ırkçılığa karşı savaşım esnasında kadın ve erkek rolleri arasındaki sınır belirginleşti. Siyah savaşçılar arasında siyah kadınların, hareket içinde cinsiyetçi işbölümüne maruz kalmış olduğu

görüşü açıkça kabul edildi. Cinsiyetçi işbölümü siyah kadınların ikincil pozisyonunu pekiştiriyordu. Onlar eviçi yükümlülüklerine ve sorumluluklarına doğru sürüldüler ve devrim için çocuk doğurdular.

"Cins rollerinin sorgulanması" isimli makalesinde Toni Cade 60'lı yıllarda siyah örgütler içinde hüküm süren cinsiyetçi davranışları şöyle tartışıyordu.

"Her örgütün bir zaman sonra erkekler fikir üretip politika belirlerken, kadınların telefona bakan ve bu nedenle de son derece rahatsız olan isyankar kadın üyelerle bir çatışma içine girmesi kaçınılmaz bir hal alıyordu. Bunun üzerine birkaç grup, iki ya üç kadının yönetimlerde yer almasına izin verdi. Bir başkası örgütte gerilim yaratmadığı sürece kız kardeşlerine ait bir fraksiyon inşa edilmesine ve onların birşeyler hazırlamasına izin verdi. Diğer bazıları kadınları dışarı sürerek kendi çalışma gruplarını örgütlemeye zorlayarak daha sevimsiz oldular. Zamanla herşey duruldu. Ama ben bu sorun üzerinde duran her örgütte

Siyah savaşçılar için hak özgürlüğü Amerikan kültürüne tam eşit değerli yurttaşlar olarak katılma anlamına geliyordu.

acımasız tahliller işitmek zorunda kaldım. Çok sık olarak herhangi bir züppeden siyah erkeklerin kendilerini yeniden bulmak için siyah kadınların oranları sabırla desteklemeleri gerektiğini erkeklerin güçlü olmak zorunda olduklarını sık sık işttim. Kadınlık kavramı kendini erkeğin erkekliğini tanımlamasına bağlı olarak şekillendiriyordu. Ve böylece pislik devam ediyordu".

Birkaç aktif siyah kadın kendilerini hareket içinde ikincil konuma zorlayan erkeksi düzene karşı çıkmayı denerken, diğer bazıları erkeksi hiyerarşik düzene teslim oldular. Bütün siyah insanların ırkçı sömürüden kurtuluş hareketi olarak başlamış olan hareket, temel hedefleriyle siyah adamların patriyarkasını kuran bir harekete dönüştü.

Bu biçimde siyahların çıkarlarını ilerletmeye, korumaya angaje olmuş bir hareketin, kadının sosyal yaşamındaki ikili baskıyı yani cinsiyetçi ve ırkçı baskıyı açığa çıkarmayı başaramaması şaşırtıcı değildi

* Bell Hooks'un Aint't I A Woman ve Black Woman und Feminizm'in kısaltılmış Almanca çevirisinden kısaltmadan çevirilmiştir. Geçen sayıda başladığımız makalenin devamıdır.

(Devam edecek)

Kürt kadın ressam Nevin Güngör

ZEYNEP Dara

Nevin Güngör oldukça zeki ve cesur bir Kürt kadını. Yedi ay gibi kısa sürede yaptığı yağlı boya tablolarını 8 Mart'ta İstanbul/Med-Kom'da sergiledi. Ardından Diyarbakır'a giderek, çıkarılan tüm engellere rağmen ikinci sergisini de orada açtı. Bununla yetinmeye niyeti yok, çok çalışmaya ve daha ileriye gitmeye kararlı. Kürt kadınlarının kendilerine güvenmesini ve iste-

dikleri alanda çalışma yapmalarını öneriyor.

Seni, Kürt kadın giysileriyle olan stilistik çalışmalarından tanıyoruz. Şimdi, resim sergisi açtın ve Mart ayının tüm yoğunluğuna rağmen oldukça ilgi görüyor. Bize, resme olan ilginin nasıl başladığını anlatır mısın?

Modelistlik çalışmalarım çok erken yaşlarda başladı. Sekiz yıl stilist olarak çalıştım. Stilistik eğitimini özel

bir okulda yaptım.

Bununla birlikte resme ilgi duyuyordum. Zaten el sanatlarına ilgim vardı, elim yatkındı. Oldum olası el becerilerim vardı. Pikniklere giderken bile kuru çiçekler toplar, onları boyardım; çömlere, küplere yerleştirir, süslerdim. Geçen yıl, Kürt ressam Fevzi Bilge'nin sergilerini gezdim, çalışmalarını gördüm. Onun teşvikiyle resme başladım diyebilirim. Eşim de çok destekledi. Çalışmaya başlayıp ortaya koyduğularımı gördüğünde -eşim de benden bu kadarını bekle-miyordu- şaşırdı doğrusu. Yağlıboya çalış-

ra böyle başladım.

Ne zamandan beri çalışıyorsun?

Yedi aylık bir çalışmanın ürünü bu sergi. Zaten, boya ve renklerle iç içeydim. İlk kez 1996'da bir tablo yaptım. Şu anda 30 tane tablom var. Bunların tümünü yedi ay boyunca gecemi gündüzüme katarak çalışmayla yaptım.

Sergini gezdim, oldukça ilginç tabloların var. Bir sergi açma fikri nasıl doğdu?

Çalışmalarına başlarken, sergi için düşünmemiştim. Çalışmalarımı yakından gören dostların, arkadaşların teşvikiyle bu fikir gelişti. 8 Mart'ta bir Kürt kadını olarak sergi açma fikri bana da doğru geldi ve buna karar verdim.

Ressam olarak kendini nasıl buluyorsun? Sergi açtın, önemli bir adım atın, artık bir Kürt kadın ressamın...

Henüz kendimi bir ressam olarak adlandırmıyorum. Bu biraz halkın değerine kalmıştır. Yedi aylık bir çalışmanın ürünleridir sonuçta. Profesyonel olduğum zaman kendime ressam derim. Mütevazı olmak gerekir. Kendime bir

mala-

oluşturana dek çalışacağım. Ondan sonra, diye bilirim.

Amacım -yalnız bu sergi ile ilgili değil- Kürt kadınlarına bir mesaj vermektir. Çok şey yapabileceklerini de göstermek istiyordum. Evde oturduğum halde -dışarda herhangi bir işte çalışmıyorum- üretici bir çalışmaya yapmak mümkün.

Kendini geliştirmek için neler yapmayı düşünüyorsun?

Tabii buna çok istekliyim. Özel bir atölyede resim konusunda akademik eğitim almayı düşünüyorum. Evde çalışmalarımı sürdürüyorum.

Burada bırakmıyorsun...

Hayır. Bununla yetinemem. Sanat uzun bir yoldur. Bir

*Diyarbakır'da
resimlerime karşı herkes son
derece ilgiliydiler.
Sıradan insanlar da
çok ilgi gösterdi.*

g ü -

nün diğerinden farklı olması, bir adım önde olması gerekiyor. Eğer bunu yakalarsam, o zaman sanatçiyim derim kendime. Sanat konusunda Kürt halkının çok şanslı olduğunu düşünüyorum. Çok köklü bir kültüre sahibiz. Yaşadığımız her olay, tarih, kullandığımız her kelime bir tablo olabilir. Bu konuda Kürt ressamları çok şanslıdır.

Çalışmalarımı da Kürt kimliğimi bir yana bırakmadan sürdürmeyi düşünüyorum. Ben bir Kürt kadınıyım ve bu benim gerçekliğim. Bir Kürt kadını zorlukları aşmış, sanatçı da olabilir mesajını vermemi çok anlamlı buluyorum. Bu konuda ticari bir kaygım yok. Tek kaygım kendi halkıma sanat yapmak. Güzel şeyler yapıldığı zaman Kürt halkı tarih içinde yerine oturtuyor, sahipleniyor, değerini veriyor.

Sergiye gelelim mi? Senin izlenimlerini alalım, neler hissettin?

Kürtlerde, kendi kimliğiyle ortaya çıkan sanatçı çok az. Bunun sancısını, sıkıntısını yaşadım. İsterdim ki, bu uzun ve zor yolda, onlarca, yüzlerce Kürt ressamı olsun, dayanışma göstersin... İnkler hep çok zordur. Sergi hazırlıkları boyunca kendi çabamla yalnız kaldım, destek görmedim.

Çalışırken, bir yıl boyunca çoğu özel ihtiyaçlarımdan vazgeçtim, resim yapmak istedim. Bu ara, eşimin desteği ve sabrı ile daha kolay çalıştım.

engelleyen biri olsaydı, ne yapardın?

Evliliğim boyunca zaten bu konudaki çalışmalarına teşviki, desteği oldu, hiçbir engeli olmadı. Daha baştan böyle bir güven-teşvik vardı aramızda. Ben de onun yapmak istediği konularda destek oluyorum. Böyle olmasa evlilik sürmezdi.

8 Mart'ta sergiyi açmanın anlamı...

Benim için özel bir anlamı vardı. Dünya Kadınlar Günü ile başlayıp Newroz'la bitiyor sergim. İki tarihi gün de Kürt ve kadın olmam dolayısıyla beni çok yakından ilgilendiriyor.

Kürt sanatçılar, önce insan sevme sanatını bilmeli. Bana göre, bir insan ilah da olsa, insan sevmiyorsa, o ruhu taşıyamaz. Silah, kan anlatılmalı, çünkü ölümle iç içe yaşıyoruz. Ama bir sanatçı kendi ruhunu yansıtmalı, kültürel değerleri de öne çıkarmalı. Resimde acılarımız siyah, geleceğimiz beyaz olmalıdır. Kanı vermeye çalıştığımızda bu gül de olmalı, aşkımız, sevgimiz de olmalı.

Sergide gözüme çarpan tablolar arasında güzel kadın portreleri var. Bunlarla ne demek istiyorsun?

Benim portredeki güzel kadınla mesaj-

Eşin

bu güzellik fiziksel güzellik ötesinde, yeteneğidir. Güzel olan, gayretidir, başarısıdır. Kürt kadımları için bu semboldür; güzellik. Kürtler için yüreğimde hep en güzel yatıyor; en güzel aşklar, sevgiler...

Sergiye izleyen erkeklerin tavrı nasıldı?

Samimiyetimle söylüyorum; sergim boyunca karşılaştığım bütün Kürt erkekleri benimle sohbetlerinde, sergi defterine düştükleri notlarında, Kürt kadınları da toplumda hak ettikleri yeri bulmalı düşüncesini ifade ettiler, sohbetlerde söylediler. Güzel bir şey yapıldığı zaman saygı duyuyorlar. Destek ve ilgi gösterdiler.

Çalışmalarını yaparken nelerden etkilendin, neler işledin?

Tablolarımda dikkat etmişsen, kadın teması ağırlıklı, onu işledim. Yaşadıklarımız var. İkinci ağırlıklı konu tarih oldu. Şeyh Sait'in rüyası gibi. Gerek kendi kişisel tarihimden, kültürümden, gerekse toplumun mirasından yararlandım. Her Kürt'ün etkilendiği gibi, ben de bunlardan etkilendim. Folklorik değerleri koruyoruz. Türk resmi gibi, konularımız manzara, sokak, hamallarla sınırlı değil.

Tablolarım arasında somut da var, soyut da. Arayış içindeyim, zaten çalışmalarına da yansımış bu. Süreç içinde gelişecek tercihim. Renklerle iç içeliğim var. Resim tekniği farklı. Stilistikte desenler dik kullanılır. Bu-

jim,

yansıdı çalışmalarına.

Diyarbakır'daki sergin 1-10 Nisan 1998 tarihleri arasında Kültür Sarayı'nda yapıldı. Bu İstanbul'dan sonraki ikinci sergindi. Sanırım sergiyi açarken, çeşitli engellerle karşılaştın.

Diyarbakır'da sergi açmam öyle kolay olmadı. Üç gün boyunca izin için uğraştım, yer, bir ay evvel tutulduğu halde. 8 Mart ile ilgili valilik emri varmış, ondan sonra valilik Kültür Sarayı'nda olabilecek tüm etkinlikler için izin alınması gerektiğini söylemiş. Serginin açılışına yarım gün kala ancak izin alabildik. Buna rağmen yılmadan uğraştık. Ertesi sabah sergi ve kokteyl hazırlıkları yapıldı ve çeşitli yerlere afişler asıldı, kurumlara gönderildi. Birkaç günlük çalışma oldu.

Nasıl karşıladılar?

Olumlu idi. Ziyaretçi defterinde erkekte çok, kadınların imzaları vardı. Resim bölümü açılmıştı Dicle Üniversitesi'nde. Resme karşı son derece ilgililer. Sıradan insanlar da çok ilgi gösterdi. Çok sayıda insanla sohbet ettik. On gün boyunca boş kalmadı sergi salonu.

Diyarbakırlı sanatçıların ilgisi nasıldı?

Edebiyatçı, tiyatrocü kesiminden çok sayıda insan ilgi gösterdi, onlarla tanıştım. Diyarbakırlı ressamlarla da tanıştım. Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi resim bölümü öğretim görevlileri de ilgi gösterdi. Öğren-

BİRGÜL

Roza'nın bu sayısına ne yazayım diye düşünürken, kafamdan pek çok konu geçiyor. Ancak bunların bazıları, sanki sadece bana aitmiş gibi geldiğinden, çok mu özel olur kaygısıyla vazgeçiyorum. "Özel olan politiktir" cümlesini çok sık kullanmama rağmen, bana ve topluma ait olan, beni inciten, acıtan, etkileyen, konulur arasında gezindim. "Kuma" konusunda durakladım. Bu kavram ve anlamı beni, pekçok kadını dolayısıyla toplumu etkilemişti, hala da etkiliyor.

Çocukluğumun en büyük şaşkınlıklarından birini yaşıyordum. Beni doğurun bir annem olmakla beraber, aslında dört annem vardı. Bu nasıl ve neden oluyordu? Altı, yedi, sekiz yaşlarında kendime, çevreme sorup duruyordum; benim neden dört annem vardı, neden dört babam yoktu?

Babam, Diyarbakır'ın Bismil İlçesine bağlı bir köyün ağasıydı. Köy ağalarının hemen hemen tümünün (bir iki istisna dışında) birden fazla karısı vardı. Bunu da dinin vecibelerine uygun bir şekilde yapıyorlardı. Şeriatin izniyle, her erkek dört kadın alabilirmiş. Bu izni veren şeria (din) olunca, o küçük kafamla dinin haksızlıklara izin veren yanını anlamış, ancak kafama oturtamamıştım. Baba-

KUÇUK HAREM; "KUMA"

mın ilk karısını pek hatırlayamıyorum, ölmüştü. Diğer üç karısından ikisi köyde ayrı ayrı evlerdeyken, annem en son şehirli karısı olarak Diyarbakır ve Bismil ilçesinde oturuyordu. Babamın ilk üç karısı da Kürt kadınlarıydı, annem ise Türk kadınıydı. Annem, babamın çocuklarıyla aynı yaşta, genç ve güzel olmanın üstünlüğü ile bakıyor, onları aşağılıyordu. Annemin çok sık kullandığı bir söz vardı; "Kürtten evliya, sokma avluya...". Bu, onun kadınları, diğer Kürtleri ne kadar aşağıladığını gösteren cümlelerdi. Babamın Kürt olmasına gelince, onun için de; "O, kuyruklu Kürtlerden değil" derdi. O, asil ve üstün sınıftanmış.

Babamın sert, otoriter, egemen duruşu, konuşması, üç kumanın arasında sesli bir sürtüşme, kavgayı önlüyordu. Sessizce yürütülen dedikodular, ağız-burun bükmeler, soğuk savaş rüzgarları hep esip duruyordu.

Babam herbirini kullanacağı bir mal olarak görüyor, ilişkilerini emir-komuta cümleleriyle kuruyordu. Babamın evde, köyde ol-

madığı zamanlar annem; diğer kumalarına, onların çocuklarına birer hizmetçi gibi davranıyordu.

Annem, onların duygularını, düşüncelerini önemsemeyen, kendisi gibi insan olduklarını düşünmezdi. İki üvey annemi çok iyi hatırlıyorum, diğeri ben küçükken ölmüştü. (Herhalde babamın zulmüne dayanamamıştı.) Bu iki üvey annem, babama karşı takındıkları korku, sevgi karışımı duygularla seslerini çıkarmaz, söyleneni en iyi şekilde yapmaya çalışırlardı. Bunlar ev hizmetleri, babamın köye gelen misafirlerini ağırlama, işçilerin yemeklerini yapma gibi işlerdi. Babam olmadığında, annemin buyruklarını sessiz jest ve mimiklerle karşı koysalarda, sonunda yaparlardı. Annemin iki kuması, nispeten daha iyi geçinirlerdi. İkisi de eskiydi, Kürttü, cahildi ve çirkindiler. Ezilmiş, horlanmış olmanın getirdiği tüm ruhsal rahatsızlıklarını yaşıyor, ağzı var dili yok misali canlı mı, cansız mı belli olmayan varlıklardı. Annem de babamın hizmetlerini yerine getiren bir hizmetçi olmakla beraber, diğer kumalarını, onların çocuklarını ezmekten hiç rahatsız olmuyor, sanki bundan haz alıyordu denilebilirdi. Bir insanın diğer insana (ki bu hemcinsleri-insan kardeşleriydi) bu denli acı, sıkıntı vermesi, vermek istemesi nasıl oluyordu?

O çocuk yüreğimle, sanki tüm bunlara şeriat izin veriyor diye içimden, bazen de dışımdan ateş püskürüyordum. Babamın sert, otoriter yapısından kaynaklı olsa ge-

rek, onunla ilgili hiç güzel bir anı hatırlamıyorum. İlkokul ikinci sınıfın 1 Mayıs gününde, babamın kalbi durmuş ve ölmüştü. Babamın dört karısı dışında, pavyonlarda günübürlük ilişkileri, alkol, kumar gibi alışkanlıkları bedenini iflasa sürüklemişti.

İlginç gelebilir, babamı kaybetmenin acısını hiç yaşamadım. Öldüğü gün çevremdeki insanlar üzülmedi demesinler diye mi, yoksa herkes ağladığı için mi ağlamıştım bilemiyorum. O gün bizim evden hemen uzaklaşıp, arkadaşımın evine gidip onunla oyun oynamıştım. İçimde olmayan baba sevgisi, böylece bedenen de yok olmuştu. Babam hayatta iken de benim babam yoktu, ölünce de bir şey kaybetmiş değildim.

Ya anneler?... Onlar ne olacaktı?... Nasıl yaşayacaklardı?... Annem babam öldüğünde, otuzbeş yaşında ve yedi çocuk annesiydi. Diğer annelerin yaşları 50-55 diye tahmin ediyorum... Erkek tanrıları ölmüştü. Şimdi küçük haremın başı olmadan, bu üç kuma nasıl yaşayacaklardı?

Babamın ölümüyle, köyün epeyce geniş ve verimli arazileri babadan oğula geçer misali (Osmanlı geleneği), büyük üvey abime geçmişti. Kızların, kadınların söz hakkı yoktu. Babamın sağlığındaki annemin ko-

nu mu o ölünce değişmişti.

Köyün maddi ve manevi sorumluluğu, en büyük üvey abime geçmişti. Kadınların ve kızların, maddi olanaklardan yararlanmasında boğaz tokluğu düzeyindeydi. Manevi olarak, hiçbir hakları yoktu, onlar birer hizmetçiydi. Geriye kalan üç kadın ve bir sürü çocuk vardı. Zorunlu ihtiyaçlar abim tarafından karşılanıyor, kız çocuklarının okula gitmesine karşı çıkılıyordu. Annemin bizleri okutmak için, üvey abimlerle girdiği tartışma ve kavgaları hatırladıkça, ona bu konuda çok şey borçlu olduğumu düşünüyorum. O babanın çocuklarından ben ve ablam öğretmen olmuşuk. Diğer kızlar ya okumadılar, ya da yarıda bırakmak zorunda kaldılar.

Dört anneli, bol kardeşli yaşamımız içinde biz çocuklar, kadınlar hırpalanıyor, aşağılanıyorduk. Birbirimize yeterince sevgi iletişiminde bulunamayacak hale geliyorduk.

Mal kavgası sadece erkekler arasında bölüşülecek bir konuydu. Kızların maldan pay istemesi söz konusu bile olamazdı. Töreler buna izin vermezdi. Toprak ağalığının getirdiği iktidar kavgaları, tahta geçme davası gibi ayak oyunları, iki yüzlülükler, yalanlar, rol yapmalarla sürüp gidiyordu. O çocuk kafamla, bu sorunların tek sorumlusu olarak erkekleri görüyor, ikinci karısını alan erkeğin öldürülmesi gerektiğini söyleyip

duruyordum. Bu sözlerimden dolayı, bazen azarlanıyor, bazen de dayak yiyordum.

Çocukluğumun dört annesi, rekabet çekişmeleri yüzünden sevgiyi, aşkı yaşayamamış, biz çocuklar da ne anne, ne baba, ne kardeş sevgisini yeterince hissedememiştik. Her birimiz ya babamızın ya da daha sonra ailenin reisi olan abilerimizin emirleri durumundaydık. Onların buyruklarına uymayanlar şiddetle cezalandırılıyordu. Cezalardan bolca nasibimi alıyordum.

Babam dört karılı yaşama hakkını nereden ve nasıl alıyordu? Bunları yaptığı için de, toplum onu onaylıyor hatta, "helal olsun Münir Beye" diyerek imreniyorlardı.

Ona bu hakkı veren töreler, din, sözüm onu devletin yasalarıydı. Kumalık bana padişahların harem yaşamının minyatür örneğini hatırlatıyor.

Sözde padişahlık yok. Sanırım, biçim olan erkek egemenliğindeki otoriter, kan bağına bağlı yönetim biçiminde değişen tek şey, kan bağları yerine cüzdandan bağları olmuş.

Kumaların yaşamı, insanlık dışıydı. Yaşadıklarım, gördüklerim hala içimi acıtıyor. Özgür, eşit ilişkilerin oluşması, her bireyin kendi değerlerini emekle, paylaşım, özenle, yaşama geçirmesiyle mümkün. Sanırım riskleri göze almadan, sevgiyi yaşamak çok zor.

Berî nav avê bimîne...

HESNKEYF

*Her tim fîrsetê bivînim ez
dixwazim herim Hesnkeyf.
Berî nav avêbimîne... Ez
nawxazîm derek kwusa
xweş di nav avê de bimîne.*

Ez bû sê car diherim Hesnkeyf, û ez gelek jî jê hez dikim. Ez naxwazim di bin avê bimîni. Lêbelê, û cihkî xweş dikeve bin avê...

Hesnkeyf, nêzikî me bû. Kînga ez diçûm welat miin dixwest ez herim Hesnkef bivînim. Ancak qismet, havîna 1995 bû û em penç heval çûn bivînin. Si be zû em li trêne sar bûn. Ji Diyarbekir heta Batmanê bi trena reş em çûn. Seferiyak gelek xweş bû. Bi kêf em çûn. Qederê du seatta girt. Pêşî em çûn Batmanê icar em li minibûse siw bûn, mê ji niv seat girt. Rojekê gelek germ bû. Tav vek me bişevutinî. Dîsa ji em ji halö xwe memnûn bûn. Em bîrçi bûbûn û rûniştin nan xwar eqwîlî.

Liber vê tava bitin, dîsa gelek bî germbû. Ev malna, şikftena tişke gelek xweş bûn û em piştî xvebekî hîlma xwe

Fatê

vekir rabûn gerya. Hevalekî nav me, berê jî hatîbû û wî ji me rehberi dîkir. dûr xorteki li vir dimînî ji me naskir û gelek feyda wi li me bû. Em gerandin, nav van malê şikefta çiqêş xweş bû. Gorî hawa vura însan li nav va şikefta jiyandîkir. Jî dervê germ bi hûndir cemidî bû, zivistanê jî gelek zû germ dibû. Malên nuh hûkûmet ne igorî şertên îklîma virin.

Li jor, ser çê, şikeft Gelek xweş bû. Çay, av gelek tiştê cemidî tê vexwarîn. Mirov bixwazî jî tê xwarîn. Muhtarê kevn, hîn li nav şikevtan rûdîne tev zarokê xwe. Yanêketiye jêr. Li mala xwe maye.

Gelê Hesnkeyf, zilma dewlet jî dibîne, berê havîna derdiketin nav şikevta, niha nikarin.

Her tim fîrsetê bivînim ez dixwazim herim Hesnkeyf. Berî nav avêbimîne... Ez nawxazîm derek kwusa xweş di nav avê de bimîne.

KÜRT BASINI 100 YAŞINDA

Bugün 22 Nisan Kürt Gazetecilik Günü, yani ilk Kürt gazetesi "Kurdistan"ın bundan 100 yıl önce, 22 Nisan 1898'de, Kahire'de yayına başladığı gün. Bu tarihten sonra Kürtler arasında Gazetecilik Günü olarak kutlanmaya başlandı. Ancak bugün, Kürtler açısından sıradan bir gün değil, 100 yıllık bir süre, yani bizler açısından bir asırlık özgürlük mücadelesinin de yıldönümü bir anlamda.

Çünkü bu tarih, bilgi ve haberleşmenin geliştiği, üretim araç ve ilişkilerinin; toprağa bağlı aşiret, beylik sınırlarını zorlayarak ulusal pazara doğru yol aldığı bir döneme, biraz da feodal Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarına ve ona karşı gelişen ulusal* özgürlük mücadelelerinin başlangıcına tekabül eder. Diğer halklar gibi, Kürtler de bu gelişmelerden etkilenmiş ve kendi pazarlarına sahip çıkma arayışı içerisine girmişler. Ulusal bilinci geliştirip pekiştirmek amacıyla da gazete çıkarmaya başlamışlar. Bilindiği üzere, toplumsal hareketler, her yerde olduğu gibi, önce bir

yayın etrafında, bilgi alışverişi, plan proje üretme şeklinde başlar ve bunların yaşam bulma mücadelesine dönüşür. Dolayısıyla, toplumsal hareketlerle, onları besleyen ve yönlendiren yayınlar atbaşı gider. Kürtler açısından da durum böyledir, mücadelenin yoğun olduğu dönemler en fazla yayın çıkarılan dönemlerdir.

Dolayısıyla, 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başı ve sonları Kürtlerin en fazla yayın çıkardığı dönemlerdir. Çünkü, ulusal hareketler de bu dönemlerde büyük bir ivme kazanmıştır. 19. yüzyılın sonu Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı ve ulusal devlet arayışlarının olduğu bir dönemdir. Kürtler de diğer halklar gibi bir kimlik arayışı içerisine girmiş, dolayısıyla birçok yayın çıkarmışlar. 20. yüzyılın başlarında ise, Kürtlerin dini duyguları istismar edilerek kendilerine birtakım vaatlerde bulunmuş ve Kemalistlerle birlikte yeni cumhuriyetin kurulmasında önemli rol oynamaları sağlanmıştır. Ancak vaatler yerine getirilmeyince, Kürtler tekrar ayaklanmışlardır ve bu ayaklanmalara paralel olarak birçok yayın çıkarmışlardır. Bu durum Kürtleri boyunduruk altında tutan diğer ülkelerde de benzer şekilde tekerrür etmiştir.

Kamuoyunu ulusal çıkarlar çerçevesinde bilgilendirme,

şekillendirme ve ortak yazı dilinin gelişmesinde de basın önemli rol oynar. Ancak, Kürtleri boyunduruk altına alan egemen devletler Kürt basınının bu rolünü layıkıyla yerine getirmesini de engellemeye çalışmışlar, çalışanlarını baskıyla, zorla engellemeye ve "fahi meçhul" cinayetlerle ortadan kaldırmaya çalışmışlar. Ama bütün bunlara rağmen muvaffak oldukları söylenemez. Çünkü, gelişen teknoloji sayesinde Kürt basınına, medyası da eklenmiş ve ileri doğru hızla yol almaktadır.

Bu amaçla, bugün burada toplandık ve bu çerçevede düzenlediğimiz bir haftalık kutlama etkinliklerimizi sizlere ve kamuoyuna duyurmak istedik.

Kürt Gazeteciliğinin 100. Yılı Platformu

Armanc, Azadîya Wêlat, Deng, Hevi, Jin û Jîyan, Jîyana Rêwşen, Jujin, Nûbihar, Özgür Halk, Özgürleşen Yurtsever Gençlik, Roj, Roza, Sterka Rizgarî, Ülkede Gündem, War, Yeniden Newroz, Yaşamda Özgür Kadın, Zend.